

YENİ EKONOMİ PROGRAMI

2021-2022-2023

Yeni Dengelenme | Yeni Normal | Yeni Ekonomi

ORTA VADELİ PROGRAM

İçindekiler

1.	YENİ DENGELENME, YENİ NORMAL, YENİ EKONOMİ	4
1.1.	Genel Değerlendirme	5
1.2.	Makroekonomik Gerçekleşmeler	7
1.3.	Mevcut Siyasi ve Ekonomik Durum	11
1.4.	Temel Hedefler	12
2.	BÜYÜME VE İSTİHDAM	14
3.	FİYAT İSTİKRARI	21
4.	KAMU MALİYESİ	23
5.	CARİ İŞLEMLER DENGESİ	27
6.	FİNANSAL İSTİKRAR	31
7.	EYLEMLER VE PROJELER	36
8.	EK TABLOLAR	57

1. YENİ DENGELENME, YENİ NORMAL, YENİ EKONOMİ

Yeni Dengelenme: 2018-2019 döneminde yaşanan dengelenme süreci sonrası 2019 yılının ikinci yarısında ekonomik faaliyet hız kazanmış, 2020 yılının Mart ayında Kovid-19 salgınının etkisiyle küresel ekonomiye entegre tüm ekonomiler gibi Türkiye ekonomisi de büyük bir sınamayla karşılaşmıştır. Bu dönemde üretimin ve tedarik zincirinin kesintiye uğramaması, istihdamın korunması ve finansal sistemin sağlıklı işleyişinin sürdürülmesi için eşgüdümlü politika adımları atılmıştır. Böylece salgının ekonomiye etkisi en aza indirilmiş, ekonomik faaliyette yılın üçüncü çeyreğinden itibaren V-tipi bir toparlanma başlamıştır. Ekonomideki toparlanma eğiliminin güç kazanmasına bağlı olarak Ağustos ayı ile birlikte salgın dönemine özgü genişlemeci politikalar kademeli olarak terkedilmeye başlanmış ve yeni dengelenme süreci aşamasına geçilmiştir. Bu süreç, makro dengelerin yeniden tesisinin önceliklendirileceği bir anlayışla yürütülecektir.

Yeni Normal: Kovid-19 salgını ile dünya genelinde sosyal ve ekonomik hayatın işleyişi önemli ölçüde değişime uğramıştır. Ekonomideki iş yapış şekilleri, davranışlar ve tercihler yeniden biçimlenmiş, bu durum yeni normal olarak ifade edilmeye başlanmıştır. Ekonomik hayatın sürdürülebilirliğinin sağlanması, istihdam ve üretimde potansiyele ulaşabilmek için ekonomik faaliyetler, zaman ve mekândan bağımsız olarak büyük ölçüde hibrit sistemlerle yürütülecektir. Ekonomimizin bu sürece uyum sağlayabilmesi için dijital dönüşüme hız kazandırılması, e-hizmetlerin hayatın her alanında yaygınlaştırılması, yeni finansal çözümlerin üretilmesi ve yeni çalışma modelleri oluşturulması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Yeni Ekonomi Programı (YEP) döneminde ortaya çıkabilecek zorluklar fırsata çevrilerek, katma değerli üretimi destekleyecek iş süreç ve modelleri yaygınlaştırılacaktır.

Yeni Ekonomi: Yeni dengelenmeyi sağlayarak, yeni normale uyumlu birlikte ekonomimizde istikrar güçlendirilecektir. Program döneminde enflasyon ve cari dengede kırılganlıkları azaltacak teknoloji, verimlilik ve rekabet odaklı politikalar hayata geçirilecektir. Salgın sonrası küresel tedarik zincirinde ortaya çıkan aksamaları fırsata dönüştürerek ülkemizi üretim ve yatırımda cazibe merkezi haline getirecek adımlar

atılacaktır. Bu kapsamda yenilikçi, yüksek katma değerli, ihracata dayalı, insan odaklı ve kapsayıcı bir kalkınma modeli uygulanacaktır.

Kovid-19 salgını ile mücadele edildiği ve salgına ilişkin belirsizliklerin sürdüğü bu dönemde hazırlanan Programın temel amacı; Yeni Ekonomi Programları ile sağlanan kazanımların korunarak geliştirilmesi, iç ve dış dengenin yeniden sağlanması, bu denge üzerine inşa edilecek stratejik reformlarla kapsayıcı, sürdürülebilir ve istihdam odaklı büyümeyi hedefleyen politikalarla küresel ekonomide ortaya çıkan yeni normalin oluşturduğu iktisadi fırsatları da kullanarak üretime, ihracata ve finansal istikrara dayalı ekonomik dönüşümün ve değişimin gerçekleştirilmesidir.

1.1. Genel Değerlendirme

- 2019 yılının ikinci yarısında finansal koşullardaki iyileşme, enflasyondaki düşüş ve bu gelişmelerin sonucunda risk priminde ve belirsizliklerde ortaya çıkan azalma yurt içi talep koşullarını desteklemiş ve ekonomik aktivite güçlenmiştir. Yaşanan dengelenme sürecinin bir sonucu olarak cari işlemler dengesi fazla vermiştir.
- 2019 yılının sonlarında başlayan Kovid-19 salgını küresel ekonomik aktivitenin tarihte benzerine az rastlanılan bir şiddette olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Sınırlar kapatılmış, uluslararası uçuşlar durdurulmuş, seyahat kısıtlamaları getirilmiş, karantina ve sokağa çıkma yasağı uygulamalarına gidilmiş, birçok iş yeri ve üretim tesisi faaliyetlerine ara vermek zorunda kalmıştır.
- Salgın küresel ölçekte arz ve talebin önemli ölçüde daralmasına, tedarik zincirlerinin aksamasına, küresel ticaret hacminin gerilemesine ve işsizlik oranlarının yükselmesine neden olmuştur. Turizm ve ulaştırma sektörleri bu süreçte görece daha fazla etkilenen sektörler olarak ön plana çıkmıştır. Salgın, ayrıca özellikle Mart ve Nisan aylarında, finansal piyasalarda dalgalanmalara, gelişmekte olan ülkelerden sermaye çıkışlarına ve bu ülkelerde uluslararası döviz likiditesinde azalmaya yol açmıştır.
- Ülkemiz, Kovid-19 salgını ile mücadele tedbirlerini hızlı bir şekilde uygulamıştır. 10 Ocak 2020 tarihinde oluşturulan Koronavirüs Bilim Kurulu'nun tavsiye niteliğindeki kararları doğrultusunda salgının yayılmasını engellemeye yönelik birçok önlem hızla hayata geçirilmiştir.

- Alınan önlemlerin etkin bir şekilde uygulanmasının yanı sıra ülkemizin güçlü bir sağlık sistemine sahip olması ve başta şehir hastaneleri olmak üzere sağlık sektörüne yönelik son 15 yılda yapılan yatırımlar salgın ile mücadelede Türkiye'nin başarılı sonuçlara ulaşmasında önemli bir rol oynamıştır.
- Üretim, ihracat ve istihdamın devamlılığı 18 Mart 2020 tarihinde açıklanan Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi ile desteklenmiştir. Paketin kapsamı daha sonra ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda alınan yeni tedbirler ile genişletilmiş, böylece toplumun tüm kesimlerinin bu süreçte desteklenmesi sağlanmıştır.
- Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi ve alınan diğer tedbirler kapsamında, ihtiyaç sahibi hanehalkına nakit desteği sağlanmış, en düşük emekli aylığı yükseltilmiş, kısa çalışma ödeneğinin kapsamı genişletilerek süresi uzatılmış, telafi çalışma süresi artırılmış, istihdamın sürekliliği desteklenmiş ve bireylerin krediye erişim imkânları artırılmıştır. İşletmelerin vergi ve prim ödemeleri ertelenmiş, işletmelere sektörel odaklı vergi indirimleri yapılmış, kredi ödemelerinin ertelenmesi imkânı tanınmış, temerrüde düşen firmalara mücbir sebep açıklama imkânı getirilmiş ve kredi teşvikleri verilmiş, Kredi Garanti Fonu'nun (KGF) limiti artırılarak teminat sıkıntısı yaşayan işletmelerin finansmana erişimine imkân sağlanmıştır.
- Kovid-19 salgınının finansal piyasalardaki olumsuz etkilerinin sınırlandırılması, kredi kanallarının açık tutulması ve firmalara nakit akışında kesinti yaşanmaması amacıyla, finansal piyasalarda Türk lirası ve yabancı para likiditesinin etkin yönetimi doğrultusunda gerekli tedbirler, ilgili kurumların tam uyumu ve koordinasyonu ile hayata geçirilmiştir.
- Salgına karşı alınan sosyal hareketliliği kısıtlayıcı tedbirlerin etkisiyle ekonomik aktivite Nisan ayında belirgin şekilde daralmıştır. Türkiye'de genel anlamda bir karantina uygulanmaması ve firmaların önemli bir kısmının tam kapasitede olmasa bile üretimlerine ve ihracata devam etmiş olması ekonomik aktivitedeki ve istihdamdaki daralmayı sınırlandırmıştır. Atılan adımların etkisi ve kademeli normalleşme süreci ile ekonomik aktivite Mayıs ayında toparlanmaya başlamıştır. Satın alma yöneticileri endeksi, kapasite kullanım oranı ve güven endeksleri gibi öncü göstergelerde hızlı iyileşme gözlenmiştir.

- Salgın kaynaklı risk algısındaki bozulma gelişmekte olan ülkelerden sermaye çıkışına, yurt içi finansal piyasalarda dalgalanmaya, döviz kurlarında baskıya ve kur geçişkenliği nedeniyle enflasyonda artışa neden olmuştur. Ayrıca, küresel talepteki daralma ve salgınla mücadele kapsamında alınan tedbirler nedeniyle mal ve hizmet ihracatının gerilemesi ve altın ithalatının güçlü seyri nedeniyle cari işlemler dengesinde bu dönemde beklenenin üzerinde bir açık görülmüştür.

- Salgın dönemine özgü bu makro dengelerdeki geçici bozulmanın uygulanmakta olan normalleşme adımları ve Ağustos ayı itibarıyla başlatılan etkin ve kademeli çıkış stratejisi çerçevesinde Programın ilk yılında ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır.

1.2. Makroekonomik Gerçekleşmeler

- **Büyüme:** 2019 yılının ikinci yarısında finansal koşullardaki iyileşme, enflasyondaki düşüş, risk primlerindeki azalmaya paralel olarak faiz oranlarındaki gerileme ve belirsizliklerdeki azalma ile birlikte ekonomik faaliyet gücü kazanmıştır. 2019 yılının son çeyreğinde Türkiye ekonomisi bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 6,4 oranında büyümüştür. Yılın son çeyreğindeki bu güçlü büyüme performansı sayesinde yıl genelinde büyüme oranı yüzde 0,9 olarak gerçekleşmiştir (YEP 2020-2022 tahmini yüzde 0,5).

- Büyümedeki ivmelenme, 2020 yılının ilk iki ayında da devam etmiş ve yılın ilk çeyreğinde büyüme oranı yıllık yüzde 4,4 olarak gerçekleşmiştir. Büyümenin kaynağı özel tüketim ve kamu tüketimi harcamaları olurken, toplam yatırımlar makine ve teçhizat yatırımlarındaki güçlü artışa rağmen inşaat yatırımlarında süregelen daralma nedeniyle zayıf seyretmiştir.

- Ekonomideki bu ivmelenme süreci, Mart ayının ikinci haftasında ülkemizde etkili olmaya başlayan Covid-19 salgını nedeniyle yılın ikinci çeyreğinde sektöre uğramıştır. Sosyal hareketliliği kısıtlayıcı tedbirler, kısmi karantina uygulamaları, seyahat kısıtlamaları, bazı ekonomik faaliyetlerin geçici olarak durdurulmasına ve firmaların daha düşük kapasite ile çalışmalarına yol açan diğer çeşitli önlemler iç talebi ve üretimi olumsuz etkilemiştir. En büyük ticaret ortağımız olan Avrupa Birliği (AB) başta olmak üzere dış talepteki daralma ve turizm gelirlerindeki düşüş, salgının Türkiye ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerinin Nisan ayında belirginleşmesine neden olmuştur. Bu gelişmelere bağlı olarak Türkiye ekonomisi, yılın ikinci çeyreğinde yüzde 9,9 oranında daralmıştır. Bu

dönemde, Kovid-19 salgınının ekonomi üzerindeki olumsuz etkisi AB ve OECD ülkelerinin ortalamalarına kıyasla daha sınırlı düzeyde kalmıştır. Üretim tarafında sanayi ve hizmet sektörlerinde, talep tarafında ise ihracat ve özel tüketim kalemlerindeki daralma belirgin hale gelmiştir.

- Alınan tedbirler Kovid-19 salgını ile mücadelede ilerleme kaydedilmesini sağlamış, bu tedbirlerle salgının ekonomi üzerindeki etkileri en aza indirilmiş, üretimde süreklilik sağlanmıştır. Böylece 2020 yılı Mayıs ayının ortasında kısmi normalleşme adımları atılmış, Haziran ayında bu adımlar genişletilmiştir. 2019 yılında dengelenme süreciyle elde edilen kazanımlar salgınla mücadelede gerekli tedbirlerin alınması için yeterli mali alanın oluşmasını sağlamış ve ekonomideki toparlanmada belirleyici olmuştur.

- Üçüncü çeyreğe ilişkin öncü veriler, ikinci çeyrekteki daralmanın ardından, V-tipi güçlü bir toparlanmaya işaret etmektedir. Böylelikle, büyümenin 2020 yılında yüzde 0,3 oranında gerçekleşmesi beklenmektedir. Başlıca ticaret ortağımız olan Avrupa ülkelerinin salgından oldukça olumsuz etkilenmeleri ve seyahat kısıtlamaları sonucu mal ve hizmet ihracatında yıl genelinde gerçekleşen daralma nedeniyle net ihracat büyümeyi düşürücü yönde etki etmektedir. Bununla birlikte yılın ikinci yarısındaki tüketim ve yatırımlardaki toparlanma eğiliminin büyümeyi pozitif etkilemesi öngörülmektedir.

- **İstihdam:** 2019 yılının ikinci yarısında ekonomik faaliyetteki toparlanmaya rağmen yılın bütününde büyümenin sınırlı seviyede kalması istihdam piyasasını olumsuz etkilemiştir. 442 bini inşaat sektöründen olmak üzere toplam istihdam 658 bin kişi azalmış ve işsizlik oranı yüzde 13,7 seviyesinde gerçekleşmiştir (YEP 2020-2022 tahmini yüzde 12,9).

- Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de Kovid-19 salgını başta hizmetler sektörü olmak üzere işgücü arzında ve istihdamda önemli kayıplara yol açmıştır. 2020 yılı Haziran döneminde istihdam oranı yüzde 42,4 seviyesinde gerçekleşirken, işsizlik oranı işgücüne katılım oranındaki gerilemeye bağlı olarak yüzde 13,4 seviyesinde gerçekleşmiştir.

- Salgının işgücü piyasası üzerindeki etkilerinin asgari düzeye indirilmesi amacıyla 2020 yılında Mart ayının sonu ile birlikte kısa çalışma ödeneğinden yararlanma şartları esnekleştirilmiş, fesih yasağı getirilmiş ve normalleşme desteği gibi tedbirler uygulamaya alınmıştır. Önümüzdeki dönemde devam eden

normalleşmeye bağlı olarak ekonomik aktivitede meydana gelecek canlanmanın istihdam üzerindeki etkilerini artırmak amacıyla uygulamaya konulacak İstihdam Kalkanı Paketi ile ilave istihdam desteklerinin ve işgücü piyasasına yönelik yapısal dönüşüm adımlarının hayata geçirilmesi planlanmakta, böylece istihdamdaki artış ile işsizlik oranında kademeli bir iyileşme hedeflenmektedir.

- **Enflasyon:** Tüketici enflasyonu, güçlü politika koordinasyonu ve para politikasındaki sıkı duruşun kararlılıkla sürdürülmesiyle Türk lirasında sağlanan istikrarlı görünümün, ılımlı seyreden talep koşullarının, işlenmemiş gıda ve ithalat fiyatlarının ve enflasyon beklentilerindeki iyileşmenin katkısıyla 2019 yılı Eylül ve Ekim aylarında tek haneli seviyelere gerilemiş, yılsonunda YEP (2020-2022) tahmininin altında, yüzde 11,8 seviyesinde gerçekleşmiştir.

- 2020 yılının ilk çeyreğinde yatay seyreden yıllık tüketici enflasyonu, salgına bağlı birim maliyet artışları, birikimli döviz kuru gelişmeleri ve salgın kaynaklı artan gıda fiyatları sonucunda, 2020 yılının ikinci çeyreğinde bir miktar yükselerek yüzde 12,6 olarak gerçekleşmiştir. Temmuz-Ağustos aylarında ise büyük ölçüde baz etkisi kaynaklı olarak yüzde 11,8 seviyesinde gerçekleşmiştir. Salgına bağlı tedbirlerle kısa vadede etkili olan arz yönlü unsurların, normalleşme sürecinin devamıyla kademeli olarak ortadan kalkması ve önümüzdeki dönemde enflasyonun yeniden düşüş eğilimine girmesi beklenmektedir.

- **Cari işlemler dengesi:** Türk lirasının dış ticaret açısından daha rekabetçi bir seviyeye gelmesi, ihracatta artan ürün ve pazar çeşitliliği, ekonomik faaliyetin seyrine bağlı olarak zayıflayan ithalat talebi ve artan turizm gelirlerinin etkisiyle 2019 yılında ekonomik büyümenin olduğu bir dönemde cari işlemler dengesinde fazla verilmiştir (8,8 milyar dolar). 2020 yılına artış eğilimini sürdürerek başlayan ihracat ve turizm gelirlerinde Kovid-19 salgını nedeniyle başta AB ülkeleri olmak üzere önemli ticaret ortaklarımızda görülen talep ve pazar daralması ile sınırlardaki karantina önlemleri sonucunda özellikle Nisan ve Mayıs aylarında sert düşüşler görülmüştür. Düşük baz etkisi ve hanehalkının yatırım tercihlerine bağlı olarak artan altın ithalatındaki güçlü seyre bağlı olarak ithalattaki daralma ise ihracata göre daha sınırlı kalmıştır. Ekonomilerde normalleşme sürecinin başladığı Haziran ayı ile birlikte ihracatımız hızla toparlanmaya başlamış, 2020 Haziran-Ağustos döneminde 2020 Mart-Mayıs dönemine kıyasla yüzde 26,9 oranında artış kaydetmiştir. Aynı dönemde altın hariç ihracatın ithalatı karşılama

oranı ise 15 puanın üzerinde artarak yüzde 90 olmuştur.

- Bununla birlikte, bu aylarda dış ticaret dengesinde iyileşme gözlenirken turizm gelirleri ve ilişkili hizmet sektörleri gelirlerindeki zayıf görünüm kaynaklı olarak 2020 yılı Temmuz ayı itibarıyla yıllıklandırılmış cari işlemler dengesi 14,9 milyar dolar açık vermiştir. Önümüzdeki dönemde küresel düzeyde yaşanan normalleşme süreci ile ihracat ve turizm gelirlerindeki toparlanmanın sürmesinin, ithal ürünlere uygulanan vergilerde yapılan ayarlamaların, emtia fiyatlarındaki düşük seviyelerin ve reel kur düzeyinin cari işlemler dengesine olumlu yansıtacağı değerlendirilmektedir. Ayrıca, yurt içinde salgın dönemine özgü mali ve finansal tedbirlerde normalleşmeye gidilmesinin etkisiyle kredi büyümesinde başlayan dengelenme cari işlemler dengesini destekleyecektir.

- **Kamu maliyesi:** Mali disiplin ve tasarruf anlayışı ile uygulanan maliye politikaları çerçevesinde 2019 yılında merkezi yönetim bütçe açığının GSYH'ye oranı YEP (2020-2022) tahmini ile uyumlu olarak yüzde 2,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. Ekonomideki güçlü toparlanmanın devam ettiği 2020 yılının ilk çeyreğinde bütçe performansı hedeflerle uyumlu seyretmiştir.

- Maliye politikası araçları, Covid-19 salgını ve salgının ekonomik yansımaları ile mücadelede etkin bir şekilde kullanılmıştır. Kamu kaynakları tüm imkânlar seferber edilerek hanehalkını, reel sektörü ve sağlık sistemini desteklemeye tahsis edilmiş, geniş çaplı vergisel ve nakdi destekler hayata geçirilmiştir. Bütçe gelirleri küresel yavaşlama ve ekonomik aktivitedeki zayıflamaya rağmen beklentiler dâhilinde gerçekleşmiş, bununla birlikte, sağlanan teşvik ve destekler nedeniyle 2020 yılı Ocak-Ağustos döneminde merkezi yönetim bütçesi 110,9 milyar TL açık vermiştir. Bütçedeki bozulmanın görece sınırlı kalmasında İşsizlik Sigortası Fonu'nun salgının işgücü piyasası üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması amacıyla istihdamı korumaya yönelik etkin kullanımı ve hanehalkının borçluluk düzeyinin düşük olması nedeniyle yönlendirilmiş kredilere erişebilmesi belirleyici olmuştur.

- 2020 yılı sonu itibarıyla bütçe açığının öngörülen seviyenin üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Ancak, bu geçici sapmanın gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülke ile karşılaştırıldığında sınırlı seviyede olacağı görülmektedir. Önümüzdeki dönemde normalleşme sürecinin olumlu etkilerini göstermesine, ekonomik aktivitedeki toparlanmaya ve uygulanacak politika ve tedbirlere bağlı olarak bütçe

performansının iyileşmesi ve bütçe açığının GSYH'ye oranının 2020 yılında yüzde 4,9 olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir.

1.3. Mevcut Siyasi ve Ekonomik Durum

- Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi gerek Kovid-19 salgını ile mücadeleye gerekse ekonomiye ve sosyal hayata ilişkin tedbirlerin hızlı ve bütüncül bir şekilde alınmasını sağlamaktadır.
- Önümüzdeki üç yıllık seçimsiz dönem, paradigma değişimi çerçevesinde yapısal reformlarla ekonomide planlanan köklü dönüşüm ve değişimi tamamlamak için bir fırsat penceresi sunmaktadır.
- Enerji hatlarının merkezi ve transit ülkesi konumundaki Türkiye uluslararası hukuk çerçevesinde, adil ve hakkaniyete uygun kalıcı çözümler bulma ilkesinden ödün vermeden bölgedeki doğal haklarını savunmaya devam edecektir.
- Küresel büyüme görünümü salgın dolayısıyla önemli ölçüde zayıflamıştır. Salgın nedeniyle hükümetler ve merkez bankaları, ekonomilerini ve finansal sistemlerini desteklemek amacıyla kapsamlı maliye ve para politikası bileşimini içeren önlem paketleri açıklamışlardır. Alınan önlemler kapsamında kamu harcamaları artırılırken, vergiler düşürülmüş ve ertelenmiştir. Açıklanan güçlü destek paketleri, salgının olumsuz ekonomik etkilerini sınırlandırmıştır.
- Para politikası kapsamında gelişmiş ve gelişmekte olan ülke merkez bankaları hızla faiz oranlarını düşürmüş ve piyasalara gerekli likiditeyi sağlamıştır. ABD, Avrupa ve Japonya Merkez Bankaları varlık alım programlarını artırmış, bilançolarını hızla büyütmüşlerdir. Alınan bu önlemler piyasalardaki tansiyonun düşmesine katkıda bulunmuş ve finansal koşulların iyileşmesini sağlamıştır. Küresel düzeyde düşen faiz oranları ve artan likidite dış finansman şartlarını olumlu yönde etkilemektedir.
- Ülkelerin 2020 yılı Mayıs ayından itibaren normalleşme sürecine geçmesi ve kademeli olarak azaltılan önlemlerle birlikte öncü göstergelerde iyileşme gözlenmiştir. Diğer taraftan, birçok ülkede salgının varlığını güçlü şekilde devam ettirmesi nedeniyle toparlanma sürecine ilişkin belirsizlikler sürmektedir.
- ABD-Çin ilişkilerindeki ticaret ve teknoloji odaklı gerginlik, Kovid-19 salgını nedeniyle son dönemde tekrar artış göstermiştir.

- Kovid-19 salgını ile birlikte tedarik zincirleri sekteye uğramış ve tek bir ülkeye bağımlı olmanın riskliliği ortaya çıkmıştır. Önümüzdeki dönemde birçok şirketin tedarik konusunda ülke çeşitliliğine gideceği beklentisi bulunmaktadır. Bu sürecin ülkemiz açısından yeni fırsatlar doğurması beklenmektedir.

- Salgının kısa sürede kontrol altına alınamaması veya artçı dalgaların boyutunun ve süresinin uzun olması en önemli risk unsurlarındandır. Bu süreçte artan küresel kamu borç yükü yeni bir risk faktörü olarak ortaya çıkmıştır. Korumacılık ve bozulan küresel değer zincirleri nedeniyle uluslararası ticaretin salgından beklenenden daha fazla ve uzun süreli olarak etkilenmesi öngörülmektedir.

1.4. Temel Hedefler

1- Program dönemi boyunca enflasyonla tavizsiz bir şekilde mücadele edilecek, 2023 yılı sonunda tüketici enflasyon oranı yüzde 4,9 seviyesine indirilecektir.

2- İhracata ve ithal ürünlerin yerli üretimine dayalı ekonomik dönüşüm ve değişim adımlarıyla ve artan turizm gelirlerinin etkisiyle Program dönemi sonunda cari işlemlerde kalıcı olarak denge tesis edilecektir. Takip eden dönemde gaz ve petrol keşiflerinin sağladığı katkıyla ekonomimizin cari fazla vereceği bir döneme girilecektir.

3- İç ve dış şoklara karşı ekonomimizi daha dayanıklı hale getirecek politikalar ile finansal istikrarı ve güvenliği esas alan yeni bir finansal mimari oluşturma çalışmaları sürdürülecektir.

4- Büyümenin seviyesinin yüksekliği kadar kaliteli, kapsayıcı ve sürdürülebilir olması için makroekonomik dengeleri gözetin ve stratejik reformlarla desteklenen yeni bir kalkınma modeli uygulanacaktır.

5- Program dönemi boyunca büyümenin istihdam ve refah artışı ile birlikte vatandaşlara yansımaları hedeflenmektedir. Kovid-19 salgınının küresel çapta getirdiği belirsizliklere karşı, salgının seyrini de göz önünde bulunduran ekonomi politikalarıyla ekonomik aktivitenin sürekliliğine ve yatırımların güçlenmesine öncelik verilecektir.

6- Kovid-19 salgını ile mücadele nedeniyle ekonomide ortaya çıkan etkiyi bertaraf etmek için alınan kamu maliyesi tedbirleri geçici süreyle uygulanacak bununla birlikte ekonomide kalıcı toparlanmayla bütçe dengesinde kademeli iyileşme sağlanacaktır. Program dönemi sonunda bütçe açığının GSYH'ye oranının yüzde 3,5 olması hedeflenmektedir.

7- Kamu borç stoku sürdürülebilir düşük düzeylerde korunmaya devam edilecektir.

8- İşgücü piyasasında iş-beceri uyumu artırılacak ve esnekleştirme adımları atılacaktır.

9- Kamu yatırım ve harcamalarının etkinliğini artıracak değişim programları sürdürülecektir.

10- Teşvik ve destek sistemi sadeleştirilerek mükerrerliği önleyici bir yapıda kurgulanacak, teşviklerin makroekonomik hedefler ve bütçe hedefleri ile uyumu sağlanacaktır.

11- Kamu yatırımlarında, 11. Kalkınma Planı'nda yer alan öncelikli imalat sanayi sektörlerine ve bu sektörlerle yönelik beşeri ve fiziki altyapıyı güçlendirecek Ar-Ge, dijitalleşme, insan kaynakları, lojistik ve enerji gibi yatay alanlar ile tarım, turizm ve savunma sanayi alanlarına öncelik verilecektir.

12- Türkiye Varlık Fonu, cari işlemler dengesini güçlendirecek, ülkenin stratejik hedeflerini ve finansal piyasaların gelişmesini destekleyecek, yerli ve yabancı yatırımcılar ile iş birliklerine dayanan sabit sermaye yatırımları yapacaktır.

13- Petrol ve doğal gaz kaynağı arama faaliyetleri hızlandırılacaktır. Karadeniz'de bulunan Sakarya doğal gaz sahası üretime alınarak bulunan rezervin en kısa sürede ekonomiyeye kazandırılması sağlanacaktır.

14- Vergi politikaları vergide adalet ve eşitlik ilkelerini pekiştirecek şekilde sürdürülmeye devam edilecek, vergi tahsilatının etkinliği artırılacak ve kayıt dışı ekonomiyeye mücadele sürdürülecektir. Program süresince, vergi affına gidilmeyecektir.

15- Tarımda üretim ve verimlilik artışı; yeni nesil girişimciler, teknolojiler, girdi bazlı destekleme ve sözleşmeli tarımla sağlanacaktır.

16- Bankacılık sektörü kaynaklarını kaliteli ve sürdürülebilir büyümeyi destekleyecek şekilde kullanması yönünde teşvik

edilecektir. Krediler üretken kapasiteyi destekleyici şekilde verimli alanlara yönlendirilecektir.

17- YEP'teki makroekonomik hedefleri destekleyecek ve sürdürülebilir kılacak, nitelikli insan gücü ve güçlü toplum hedefi ile ilgili proje ve programlar hayata geçirilmeye devam edilecektir.

Söz konusu temel hedefler bu Programda belirlenen politika, tedbir, eylem ve projelerle hayata geçirilecektir. Bunlara ilişkin etki ve maliyet-fayda analizlerini, uygulama takvimini ve performans kriterlerini içeren YEP Eylem Planı bütçe yılıyla birlikte uygulamaya konulacaktır. Bu plan çerçevesinde gerçekleştirilen ilerlemeler üçer aylık dönemlerde takip edilecektir.

2. BÜYÜME VE İSTİHDAM

Bu Program ile yenilikçi ve yüksek katma değerli üretim ve ihracat odaklı yeni büyüme modeli güçlendirilecektir. Programın ekonomik büyüme yaklaşımının temelinde kapsayıcılık, teknoloji odaklılık ve sürdürülebilirlik kavramları bulunmaktadır. Büyümenin istihdam artışı ile birlikte refah artışı bütun vatandaşlara yayması, teknoloji yoğunluğu giderek artan yatırımlara ve ihracata dayanması, çevre dostu olması ve makroekonomik dengelerle uyumlu olması hedeflenmektedir.

Kovid-19 salgınının küresel çapta getirdiği belirsizliklere karşın, 2019 yılındaki dengelenme sürecinde iyileşmeye başlayan yatırım ortamı, yatırımı teşvik eden politikaların birbirini tamamlayıcı etkileriyle birlikte sermaye birikiminin yeniden ivmelenmesini sağlamıştır. Salgının seyrini de göz önünde bulundurarak, makro dengeleri gözeterek ekonomi politikalarıyla ekonomik aktivitenin sürekliliğine ve yatırımların güçlenmesine öncelik verilecek, Program döneminde büyüme potansiyelinin yukarı çekilmesi sağlanacaktır.

Sanayide katma değerli üretim kapasitesini artırmak üzere orta-yüksek ve yüksek teknoloji seviyesindeki ürünlere yönelik yatırımları teşvik etmek büyüme stratejisinin öncelikleri arasında olacaktır. Üretim yapısının verimlilik artışı ve rekabet avantajıyla cari dengeye olumlu katkı sunacak şekilde dönüşümü için kritik

önem arz eden ve ekonominin diğer alanlarını besleyen merkezi sektörleri güçlendirmek için dijitalleşme başta olmak üzere verimlilik artışını sağlayacak tüm gerekli politikalar uygulanmaya devam edecektir. Büyümenin istihdam artışı ve bölgesel kalkınmayı getirecek nitelikte olmasını sağlamak için bölgelerin altyapı kalitesinin geliştirilmesi, nitelikli insan kaynağı havuzunun büyütülmesi ile enerji, ulaşım ve iletişim bağlantılarının güçlendirilmesi faaliyetleri sürdürülecektir.

Hazırlanan yargı reform paketleriyle adalete erişimin kolaylaştırılması, şeffaflığın artırılması, yargısal süreçlerin hızlandırılması ve makul sürede yargılanma hakkının korunmasına yönelik faaliyetlere devam edilecektir. Güven veren ve erişilebilir adalet sistemi, iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesine katkıda bulunarak ekonomik ve sosyal kalkınmayı destekleyecektir.

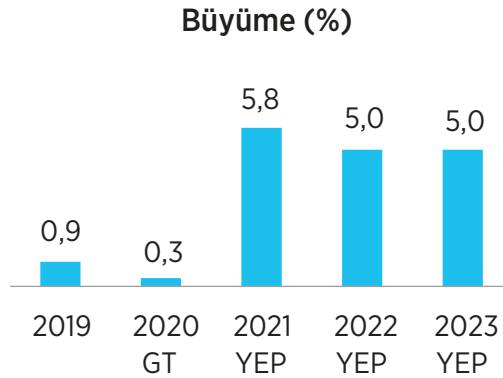
Program dönemi boyunca üretimde ithalata bağımlılığı azaltıcı, yerli üreticileri kamu alımlarında öncelleyici tedbirler ve yatırımlar ile ihracat odaklı üretimin artırılması ve makro-finansal risklerin sınırlandırılmasına yönelik eşgüdümlü politika bileşimi sayesinde güçlü ve istikrarlı büyüme hedeflenmektedir. Salgının etkilerinin azalmasıyla küresel ekonominin toparlanma eğilimine girmesi ve küresel değer zincirlerinin yeniden şekillenme sürecindeki kazanımlarımız da büyüme performansına olumlu katkı yapacaktır.

Üretim yapısını değiştirmeye yönelik uygulanan dönüşüm odaklı politikalar dönem boyunca sanayide katma değer artışını destekleyecektir. Tarım sektöründeki büyümenin ise dönem boyunca uzun dönem ortalamasının üzerinde olacağı tahmin edilmektedir. Bu dönemde sulama ve kanal yatırımlarının tamamlanması ile sözleşmeli üretimin yaygınlaştırılması gibi politikalar bu gelişmeye katkı sağlayacaktır. Diğer taraftan son dönemde inşaat sektörüne sağlanan elverişli finansman imkânlarının enflasyon ve faiz oranlarında sağlanacak kalıcı iyileşme ile devam etmesi beklenmektedir. Kentsel dönüşüm ve sosyal konut projelerinin de inşaat sektöründeki büyümeyi desteklemesi öngörülmektedir.

Salgın süresince hayata geçirilen Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi, finansal istikrara ve iktisadi faaliyetteki toparlanma sürecine katkı yapmış ve salgının ekonomi üzerinde oluşturduğu kısa dönemli olumsuz etkileri önemli ölçüde sınırlandırmıştır. 2020 yılı ikinci yarısındaki ekonomik aktivitedeki toparlanma eğiliminin devam etmesi ve 2021 yılında büyümenin yüzde 5,8 seviyesinde gerçekleşmesi hedeflenmektedir. 2021 yılında

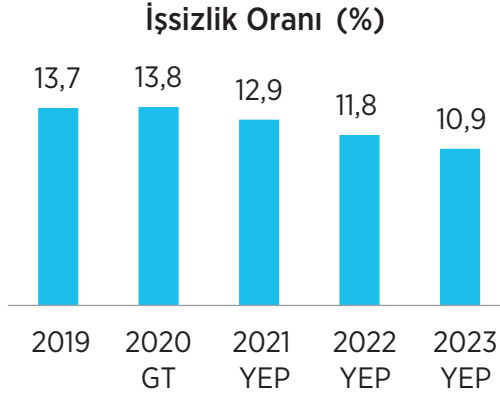
büyümenin hem yurt içi talep hem de yurt dışı talep kaynaklı dengeli bir görünüm sergilemesi beklenmektedir. Salgın kaynaklı belirsizliklerin azalması, finansal koşullardaki iyileşmeye bağlı öngörülebilirliğin artması ile tüketici ve yatırımcı güvenindeki toparlanma ve ertelenmiş tüketim ve yatırım harcamalarının canlanması yurt içi talebe katkı verecektir. İstihdamdaki artışın da etkisiyle özel tüketim iç talebin sürükleyicisi olacak; yurt içi ve yurt dışı talepteki toparlanma ve baz etkisi ile birlikte yatırımlar yüksek oranlı bir artış sergileyecektir. Bununla birlikte, mal ve hizmet ihracatındaki güçlü artış ve ithalattaki artışın görece sınırlı kalması ile net ihracatın büyümeye yeniden pozitif katkı yapması öngörülmektedir.

Üretim yönünden değerlendirildiğinde; 2021 yılında mal ve hizmet ihracatındaki artış ve yurt içi talepte genele yayılan toparlanma sonucunda sanayi katma değerindeki büyümenin GSYH büyümesinin üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Üretim ve ihracat ile bağlantılı hizmet sektörlerindeki toparlanmaya ek olarak, salgın öncesi dönemde güçlü bir ivme yakalayan ancak salgın sürecinden en olumsuz etkilenen sektörlerin başında yer alan turizmde beklenen toparlanmayla birlikte hizmetler sektörünün büyümeye yüksek bir katkı yapması öngörülmektedir. 2021 yılında tarım sektörü büyümeye uzun dönem ortalamasının üzerinde katkı verirken, inşaat sektörünün ise sınırlı pozitif katkı vermesi beklenmektedir.

İstihdam kayıplarını önlemeye yönelik kapsamlı politika tedbirleri sonucunda salgının işsizlik oranı üzerindeki etkisi sınırlı kalmıştır. Önümüzdeki dönemde öngörülen toparlanmayla birlikte işgücü piyasasındaki olumsuz etkilerin büyük ölçüde hafifleyeceği ve istihdamın artmaya başlayacağı tahmin edilmektedir.

Program dönemi boyunca istihdamın yıllık ortalama 1 milyon 336 bin kişi artması ve işgücü katılım oranlarındaki artışa rağmen işsizlik oranının kademeli olarak gerileyerek 2023 yılında yüzde 10,9 seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir.

Büyüme ve Verimlilik ile İlgili Politika ve Tedbirler:

- Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Programı, tespit edilen tüm odak sektörlerde geliştirilerek uygulanmaya devam edilecektir.
- Sanayileşme İcra Komitesi kurularak kamu alımları ve politikaları yoluyla üretimin ve teknolojik kabiliyetlerin geliştirilmesi sağlanacaktır.
- Bilişim, biyoteknoloji, nanoteknoloji gibi Ar-Ge yoğun ve yüksek teknoloji içeren sektörlerle yönelik ihtisas serbest bölge uygulaması yaygınlaştırılacaktır.
- Büyük veri kaynaklarından ekonomik fayda sağlanmasına yönelik uygulamaların hayata geçirilmesi amacıyla Yapay Zekâ Enstitüsü kurulmasına yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.
- Küresel rekabet gücümüzün artırılması ve dışa bağımlılığın azaltılması için stratejik öneme haiz aşı ile ilaç, tıbbi cihaz ve tanı kitleri geliştirilerek üretimi yapılacak ve biyoteknolojik/biyobenzer ilaçların üretiminde kamu hastanelerinin klinik araştırma potansiyelleri artırılabilecektir.
- Dışa bağımlılığın yüksek olduğu, kritik öneme sahip sektörlerde yerli ürün ve teknolojiler geliştirilmesine yönelik araştırmaları

destekleyecek ve koordine edecek Yüksek Teknoloji Platformları Çağrısı hayata geçirilecektir.

- Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) markalaşması, kurumsallaşması, verimlilik artışı ve uluslararası piyasalara erişim sağlamaları amacıyla eğitim ve danışmanlık hizmetleri düzenlenecek, dijital dönüşümlerini tamamlamalarına ve yenilikçi iş modelleri geliştirmelerine katkı sağlayacak projeler hayata geçirilecektir.

- Verimliliğin ve rekabet gücünün artırılması, yenilikçi teknolojiler ile imalat sanayinin bütünleşmesinin sağlanması amacıyla sanayide dijital dönüşüm desteklenecektir.

- Ülkemizde girişimciliğin gelişimini engelleyen sorunlar tespit edilerek girişimcilik ekosisteminin etkinliğinin artırılmasına yönelik çözüm odaklı bütüncül yaklaşımlar geliştirilecektir.

- Küresel boyutta bilinirliğe ve yüksek ekonomik değerlemeye ulaşan teknoloji girişimlerinin sayısı ihtiyaç özelinde finanse edilerek artırılabilecektir.

- Organize Sanayi Bölgelerinin kurumsal yapıları güçlendirilecek, doluluk oranlarının yükseltilmesine dönük çalışmalar yapılacak, altyapı ihtiyaçları ve ulaşımaya yönelik sorunları hızla çözülecektir. Sanayicinin uygun şartlarda yeni yatırım alanlarına ulaşabilmesi için altyapısı uygun, ulaşım imkânları kolay yeni sanayi alanları oluşturulacak ve planlı sanayi alanları dışında kalıp yeni yatırım yapmak isteyen sanayicilerimizin sorunlarının hızla çözümü sağlanacak ve yatırımları desteklenecektir.

- Kovid-19 salgını ile birlikte önemi daha da artan yeni küresel yatırım eğilimleri analiz edilerek küresel yatırım pastasından ülkemizin daha fazla pay alması için Türkiye'nin Uluslararası Doğrudan Yatırım Stratejisi hazırlanacaktır. Dönüşüm sürecinde olan küresel yatırım hareketlerinde, ülkemizin bölgesindeki pozisyonunu güçlendirecek, yüksek istihdam sağlayacak, ülkemizin dış ticaret açığını azaltacak ve ekonomik büyümesine katkı sağlayacak teknoloji ve Ar-Ge yoğun büyük ölçekli yatırımların ülkemize kazandırılması için çalışmalar yapılacaktır.

- E-ticaretin perakende ticaret içindeki payında dünyada ilk on ülke arasına girmek için tüketici ve üretici tarafında e-ticaret kullanımı yaygınlaştırılacaktır.

- İllerin ve bölgelerin öne çıkan yatırım fırsatları kalkınma ajansları tarafından tespit edilerek yatırımcılara yol göstermek amacı ile hazırlanan fizibilite raporları erişime açık bir havuzda toplanacaktır.
- İl bazlı programlarla, illerin potansiyel değerlerini ekonomi ve istihdam açısından harekete geçirmeye yönelik çalışmalar yapılacaktır.
- Lojistik Master Planı dikkate alınarak daha fazla liman, endüstriyel tesis ve lojistik merkezin yerel ağa ve uluslararası demiryolu koridorlarına bağlantısı yapılacaktır.
- Sıfır atık uygulamaları yeşil ekonomi ve sürdürülebilir çevre bakış açısıyla yaygınlaştırılmaya devam edilecektir.
- İklim değişikliği ve diğer riskler dikkate alınarak ihtiyaç duyduğumuz stratejik ve arz açığı olan tarım ürünlerini öncelikle kendi kaynaklarımızdan karşılamak ve gelecek nesillerin gıda arz güvenliğini sağlamak amacıyla; uzun vadede gıda ve su güvenliğinin sağlanması, tarım ve orman politikalarının stratejik üretim ve sürdürülebilirlik ilkeleri temel alınarak oluşturulması ile bütüncül ve entegre bir yöntemle hayata geçirilmesi için planlı üretim çalışmaları tamamlanacak ve planlar her yıl güncellenecektir.

Büyümenin Finansmanı ile İlgili Politika ve Tedbirler:

- Türkiye Varlık Fonu, petrokimya, madencilik ve yerli kaynağa dönük enerji üretimi alanlarında özel sektör ve yabancı doğrudan yatırımcı iş birliklerine dayanan sabit sermaye yatırımlarında yer alacaktır.
- Türk Eximbank ve Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası (TKYB) fonlama imkânları, başta KOBİ'ler olmak üzere ihracatçıların ve ithal ikamesine yönelik yatırım projelerinin finansmanında kullanılacaktır.
- TKYB tarafından Yatırıma Destek Kredisi ile YEP'te önceliklendirilen sektörlerde faaliyet gösteren imalat sanayi firmalarının 10 yıla kadar vadeli, TL cinsi kredi ile uygun koşullarda desteklenmesi sağlanacaktır.
- Türkiye Kalkınma Fonu bünyesindeki sermaye yatırım fonları aracılığıyla katma değerli yerli ve yenilikçi üretimin desteklenmesi sağlanacaktır.

- KGF uygulamasında ihracat yapan ve ithalatı azaltan KOBİ'ler önceliklendirilecektir.

İstihdam ile İlgili Politika ve Tedbirler:

- Covid-19 salgını sonrası ekonomik toparlanmayı destekleyici, gençlerin deneyim kazanarak işgücü piyasasına girişlerini kolaylaştırıcı, kısmi süreli çalışmayı teşvik edici ve işgücü piyasasına ilişkin yapısal düzenlemeleri de içeren İstihdam Kalkanı Paketi hayata geçirilecektir.

- “Hızlı işe dönüş desteği” ile işsizlik ödeneğinden yararlandırılan kişilerin işsiz kaldıkları sürenin azaltılması ve işgücüne daha çabuk geri dönmeleri teşvik edilecektir.

- 25 yaş altı gençler ile 50 yaşın üstünde olan çalışanların istihdam edilebilirliklerini kolaylaştırmak için daha esnek koşullar sağlanacaktır.

- İleri yaş gruplarında istihdamın desteklenmesine yönelik olarak 50 yaş üstü tam zamanlı çalışanların kısmi zamanlı çalışmaya geçişi teşvik edilecek, bu sayede iş ve yaşam dengesi daha sağlıklı hale getirilecektir.

- 10 günden az çalışan 25 yaş altı gençlerin daha kolay istihdam edilmesine imkân sağlayacak düzenleme ile gençlerin deneyim ve beceri kazanmaları sağlanacak ve işverenlerin gençleri tercih etmesi desteklenecektir.

- Covid-19 salgını sonrası ihtiyaç duyulan uzaktan çalışma dâhil, mevzuatta tanımlanan ancak uygulama alanı bulamayan esnek çalışma biçimlerinin uygulanabilirliğini artırmaya yönelik ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.

- Kayıtlı işsizlerin profillerinin çıkarılmasına ve aktif işgücü programlarının profil temelli sunumuna yönelik çalışmalar yapılacaktır.

- Sosyal yardım alan çalışabilir durumdaki bireylerin istihdam edilebilirliğini artırmak amacıyla aktif işgücü programları etkin şekilde uygulanacaktır.

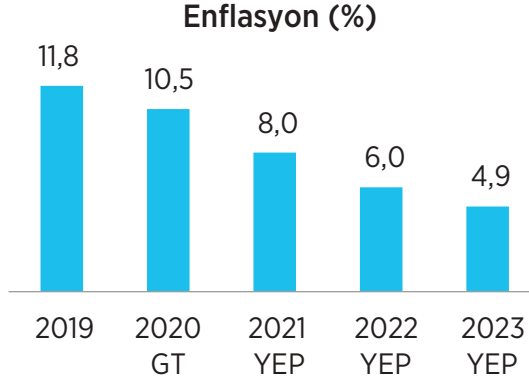
- Mesleki ve teknik eğitimin içeriği ile hayat boyu öğrenme ve aktif işgücü programları, belirlenen odak sektörler başta olmak üzere reel sektörün gelecekteki ihtiyaçları da dikkate alınarak işgücü piyasasında talep edilecek becerileri kazandıracak, nitelikli

beşeri sermaye ihtiyacını karşılayacak ve kurumsal kapasite kayıplarını en aza indirecek şekilde planlanacaktır.

- Geleceğin insana yakışır işleri yaklaşımıyla, bilgi teknolojileri, e-ticaret, girişimcilik programları, teknoloji yoğun işler ve dijital okuryazarlık gibi alanlarda işgücü taleplerini, becerilerini ve geleceğin mesleklerini belirlemek amacıyla sektörle işbirliği halinde çalışmalar yapılacaktır.
- İmalat, bilgi ve iletişim sektörlerinde yaşanan nitelikli işgücü ihtiyacının giderilmesi amacıyla sektör odaklı işbaşı eğitim programları düzenlenecektir.
- Türkiye'nin süregelen dijital dönüşüm sürecine katkı sağlanması amacıyla bilgi teknolojileri alanında kariyer sahibi olmak isteyen 1 milyon vatandaşımıza, düzenlenecek ücretsiz eğitimlerle yetkinliklerini geliştirme fırsatı tanınacak ve işverenlerin bu vatandaşlarımızın özgeçmiş bilgilerine hızlı ve kolay erişimi sağlanarak istihdam olanakları artırılabilecektir.

3. FİYAT İSTİKRARI

- Para ve maliye politikalarının güçlü eşgüdümünün sürdürülmesi ile mal ve hizmet piyasalarında rekabet ve verimliliği artıracak yapısal politikaları hayata geçirerek enflasyonun kalıcı olarak düşük tek haneli seviyelere indirilmesi, Programın temel hedeflerindedir. Enflasyonun düşürülmesiyle; öngörülebilirlik artırılabilecek, belirsizlik kaynaklı risk primleri düşürülecek, finansal aracılık sisteminin ve reel sektör sabit sermaye yatırımlarının verimliliği yükseltilecek, uzun vadeli Türk lirası finansman kaynakları geliştirilecek, böylece ekonomik ve finansal istikrar güçlendirilecektir.
- Enflasyonun 2021 yılsonunda yüzde 8,0 olarak gerçekleşmesi, Program dönemi sonunda ise yüzde 4,9 düzeyine gerilemesi beklenmektedir.

Politika ve Tedbirler:

- Kamunun yönlendirdiği bazı fiyat ve ücretlerde geçmiş enflasyon yerine YEP enflasyon hedeflerine göre ayarlamalar yapılacak, böylece enflasyonda atalet etkisi sınırlandırılacaktır.
- Eşel mobil sistemi ile petrol fiyatlarındaki olası oynaklığın enflasyon üzerindeki etkisi bütçe dengesi de gözetilerek sınırlandırılmaya devam edilecektir.
- Haksız Fiyat Değerlendirme Kurulu'nun fahiş fiyat artışı ve stokçuluk uygulamalarına karşı piyasa dengesini ve tüketicileri korumaya yönelik faaliyetleri etkinleştirilecektir.
- Mal ve hizmet piyasalarında rekabeti korumak, geliştirmek, yeni doğrudan yatırımlar için daha elverişli bir ortamın tesisine katkı sağlamak, rekabet ihlallerini orantılı biçimde sonlandırmak, ekonomiyi ve tüketicileri kartelleşmeye karşı güvence altına almak için Rekabet Kurumu çalışmalarını sürdürecektir.
- Doğalgaz arz güvenliğinin sağlanarak fiyat istikrarının korunması amacıyla Tuz Gölü ve Kuzey Marmara doğalgaz yeraltı depolama tesislerinin kapasiteleri ile geri üretim kapasiteleri artırılacaktır.
- Mal ve hizmet birim fiyatlarındaki olağandışı değişimlerin takibi amacıyla mal ve hizmet standart kod ve birim ölçüsü bilgilerinin elektronik belgelerde yer alması sağlanacak, bu veriler büyük veri ve veri analiz sistemleri üzerinden ilgili kamu kurumlarının/kuruluşlarının kullanımına sunulacak, böylece enflasyonla mücadeleye katkı sağlanacaktır.

- Sertifikalı tohum kullanımının yaygınlaştırılması; yerel tohum çeşitlerinin korunması, geliştirilmesi ve ticarete kazandırılması; iklim değişikliği ve diğer ihtiyaçlarla uyumlu olarak tohumluk islahı çalışmalarına devam edilecektir.
- Kamu kuruluşları ve özel sektör aracılığıyla sözleşmeli bitkisel ve hayvansal üretim modelleri yaygınlaştırılacaktır.
- Sertifikalı tohum, gübre, ilaç, elektrik ve mazot desteğinin aynı ve nakdi olarak çiftçilere sağlandığı, bu kapsamdaki girdilere yönelik finansmanın çiftçilere avans olarak faizsiz şekilde verildiği sözleşmeli üretim sistemi kademeli olarak uygulanacaktır. Sözleşmeli üretim çerçevesinde alım garantisi verilen üreticilere, ürün tesliminde avanstan artan kısım peşin olarak ödenecektir.
- Tarımda verimi artırmak, ekilebilir arazilerin boş kalmasını engellemek, ithal edilen ürünlerin ülkemizde üretimini artırmak, sezon dışı dönemde vatandaşımızın ihtiyaç duyduğu sebze ve meyvenin üretimine katkı sağlamak için münavebeli ekim programı oluşturulacaktır.
- Gıdada kayıp ve israfın önlenmesi amacıyla gıda bankacılığı teşvik edilerek tüketilebilir gıda paylaşımı artırılacaktır.
- Arazi toplulaştırma çalışmalarına ve sulama projelerine devam edilecektir. Bu kapsamda, önceliklendirilen 25 sulama projesi 2022 yılı sonuna kadar tamamlanarak yaklaşık 3 milyon 710 bin dönüm arazide sulu tarım yapılması planlanmaktadır.

4. KAMU MALİYESİ

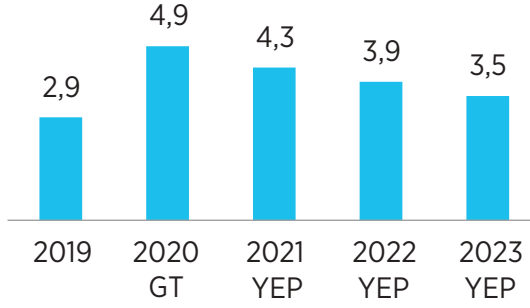
Mali disiplinin kararlılıkla sürdürüleceği Program döneminde, sürekli ve kalıcı gelir kaynakları ile vergi tahsilatında etkinliğin artırılması ve ekonomide kayıt dışılığın azaltılması hedeflenmektedir.

Kamu hizmet sunumunun ve idari yapısının etkinliğini artıracak ve gereksinimlerini dinamik bir yapıda karşılayacak program bütçe sistemine 2021 yılında geçilerek kamu kaynaklarının verimli kullanılması sağlanacaktır.

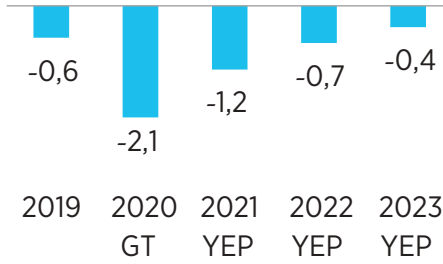
Salgın sürecinin ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmaya yönelik alınan tedbirler nedeniyle bütçeye yansıyan maliyetler, salgınla mücadelede yakalanan başarıyla orantılı olarak önümüzdeki dönemde azalacak, ekonomik faaliyetlerde yaşanan iyileşmeye bağlı olarak bütçe gelirleri artacaktır.

Program dönemi boyunca bütçe açığının GSYH'ye oranının kademeli bir şekilde gerilemesi ve dönem sonunda yüzde 3,5 olması beklenmektedir.

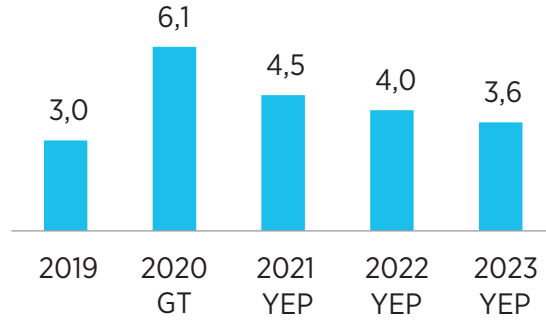
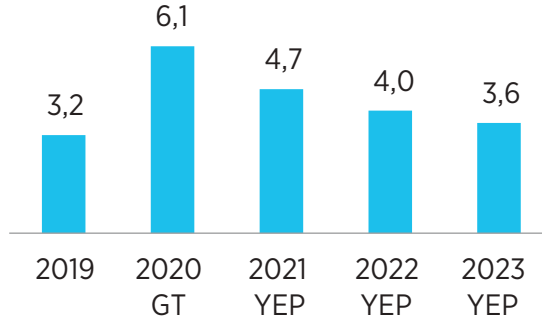
Merkezi Yönetim Bütçe Açığı (% GSYH)

Merkezi Yönetim Faiz Dışı Dengesi (% GSYH)

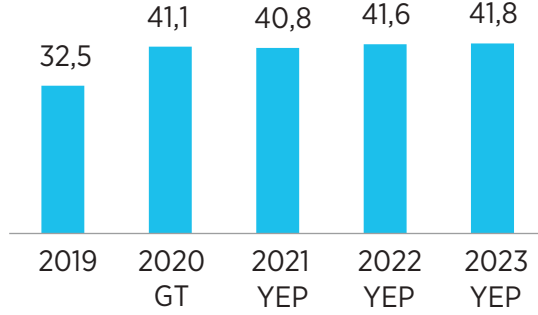

Genel devlet dengesi ile kamu kesimi genel dengesinin de benzer bir eğilim göstermesi hedeflenmektedir.

**Genel Devlet Açığı
(% GSYH)****Kamu Kesimi Borçlanma Gereği
(% GSYH)**

Program dönemi boyunca sağlanan mali disiplin ile kamu borçluluğu sürdürülebilir düşük düzeylerde tutulacaktır. 2020 yılında yüzde 41,1 olması beklenen AB tanımlı genel yönetim borç stokunun GSYH'ye oranının 2023 yılı itibarıyla yüzde 41,8 olacağı tahmin edilmektedir.

AB Tanımlı Genel Yönetim Borç Stoku (% GSYH)

Politika ve Tedbirler:

- Teşvik ve destek sisteminin verimliliğinin artırılması amacıyla destek uygulamaları ilgili kurum ve kuruluşlarca yapılacak etki değerlendirme çalışmaları dikkate alınarak revize edilecektir.
- Devlet Malzeme Ofisi'nin ülke kalkınmasında ihtiyaç duyulan kamu alım politikalarını destekleyen uluslararası ölçekte öncü bir merkezi satın alma kurumuna dönüşümü sağlanacaktır.
- Tıbbi cihazlarda değer bazlı geri ödeme modelleri ve bununla beraber uygulamaya alınması planlanan risk paylaşımı modelleri ile kaliteli ürüne ödeme yapılması ve daha etkin bütçe kullanımı sağlanacaktır.
- Yerli üretimi desteklemek amacıyla ithal yoğunluğu yüksek ürünlerin vergi oranları gözden geçirilerek bu ürünlerin ithalatının azaltılmasına katkı sağlanacaktır.
- Vergi mevzuatının sadeleştirilmesine, etkin olmayan istisna, muafiyet ve indirimlerin gözden geçirilmesine ve kademeli olarak kaldırılmasına devam edilecektir.
- Kamu İhale Kanunu kapsamındaki ihalelere ilişkin mevzuat ve uygulamalar sadeleştirilerek başta KOBİ'ler olmak üzere, yerli ve yerel üreticilerin ihalelere katılımı kolaylaştırılacaktır.
- Vergi mükelleflerimizin vergi bilincinin güçlendirilmesi ve vergiye gönüllü uyumun artırılması için davranışsal kamu politikalarından faydalanılacaktır.

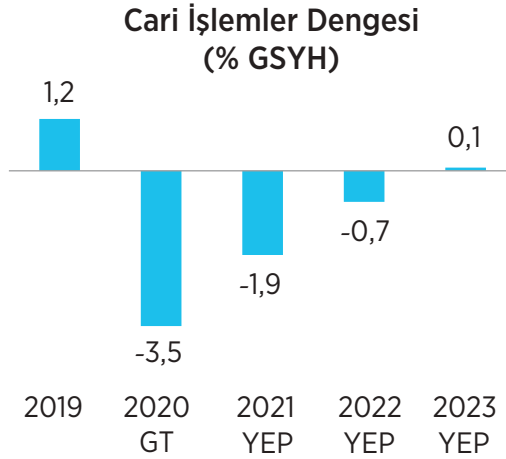
- Dijital olarak alınıp satılabilen ve transfer edilebilen, dijital bir değeri temsil eden sanal varlıklar kullanılarak yapılan işlemlerin vergilendirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecek, bu varlıkların suçun finansmanında kullanılmasının önlenmesine yönelik bir takip mekanizması tesis edilecektir.
- Dijital ekonomik faaliyetlerin tam ve doğru şekilde vergilendirilmesi sağlanacak, matrah aşındırma ve kâr kaydırma kaynaklı vergi kaybı azaltılacaktır.
- Kamu kaynaklarının daha etkin şekilde değerlendirilmesi ve hazine nakit rezervinin güçlendirilmesi için Tek Hazine Kurumlar Hesabının kapsamı genişletilecektir.
- Vergisel işlemlerde uzaktan denetim ve risk bazlı incelemelerin yaygınlaştırılması için Risk Analizi Değerlendirme ve Araştırma (RADAR) Sistemi kurulacak, farklı veri kaynaklarından edinilen bilgiler RADAR sisteminde toplanacak, risk senaryoları oluşturulacak ve modelleme yapılacaktır.
- Kamu gelirlerinin tahsilat performansı artırılacak, kayıt dışılıkla mücadeleye devam edilecek, vergi kayıp ve kaçığı ile mücadelede bilgi teknolojilerinin kullanımı yaygınlaştırılacak, elektronik ortamda yapılan ticari faaliyetlerin ve sosyal medya kullanılarak kazanılan gelirlerin vergilendirilmesine yönelik düzenlemeler gözden geçirilecektir.
- Kayıt dışı ekonomi ile mücadelede 2020 yılında başlayan Vergi Denetim Kurulu'ndaki organizasyon ve denetim sistematiji değişikliği ile birlikte 2021 yılında dijital takip ve risk yaklaşımı ile izlemenin etkinliği artırılacaktır.

5. CARİ İŞLEMLER DENGESİ

Uluslararası alanda rekabetçi ve güçlü istihdam potansiyeli olan öncelikli sektörlerin desteklenmesiyle sürdürülebilir ihracat artışının sağlanması, yurt içi üretim kapasitesinin artırılarak ithalata olan bağımlılığın azaltılması ve artan turizm gelirleriyle cari işlemler dengesinde iyileşmenin sağlanması temel amaçtır. Teknoloji transferi sağlayan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının katkısıyla ödemeler dengesindeki iyileşmenin desteklenmesi hedeflenmektedir. Karadeniz'deki doğal gaz keşfi kaynaklı olarak yapılacak yeni doğal gaz kontratlarında fiyatların daha rekabetçi olması sağlanacak ve 2023 yılında doğalgazın kullanılmaya başlanacak olması enerji ithalatına olumlu yönde katkı yapacaktır.

Salgının dünya ekonomisi ve ticaretinde oluşturduğu gerilemenin Program döneminde tedrici olarak ortadan kalkması beklenmektedir. Dış talepteki artış, turizm gelirlerinde beklenen güçlü toparlanma ve altın talebinde normalleşme ile cari açığın 2021 yılında ılımlı seyretmesi öngörülmektedir. Bu durum dış finansman ihtiyacını azaltarak reel kesimin dış borç azaltma sürecini destekleyecektir.

Cari işlemler dengesinin GSYH'ye oranının 2021 ve 2022 yıllarında sırasıyla yüzde 1,9 ve yüzde 0,7 olarak açık vermesi, Program dönemi sonunda ise sınırlı fazlaya dönmesi tahmin edilmektedir.

Dış Ticaret ile İlgili Politika ve Tedbirler:

- İhracatta destek uygulamaları, Kovid-19 salgını etkisiyle küresel ekonomik koşullarda ortaya çıkan yeni normal anlayışı ile uyumlu hale getirilerek güncellenecek, dış pazarlarda gelişen ve değişen talep doğrultusunda yeni ve etkili destek mekanizmaları uygulamaya konulacaktır.
- İhtiyaç sahibi büyük firmalar tarafından talep edilen Ar-Ge ve yenilik tabanlı çözüm önerilerinin aynı firmaların eş finansmanı ile KOBİ'ler tarafından karşılanması sağlanacaktır. Siparişe Dayalı Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı ile daha fazla Ar-Ge ürünü daha hızlı ve etkin bir şekilde ticarileştirilecektir.
- İhracat artışı ve küresel ölçekte ürün geliştirmenin önemli

unsurlarından olan test ve sertifikasyon altyapısı güçlendirilecek, üreticilerimizin test, belgelendirme ve sertifikasyon hizmetlerini ağırlıklı olarak yurt içinden almaları sağlanacaktır.

- E-ihracat yoluyla ülke ekonomisinin uluslararası rekabetçiliğinin artırılması, yeni ihracat alanlarının oluşturulması, istihdam imkânlarının artırılması ve dijitalleşmenin getirdiği yeni fırsatlarla beraber bu alanda oluşacak yeni pazarlarda ülkemizin payının artırılması amacıyla bireysel e- ihracatçılara yeni bir vergi teşviki getirilecek, bu alanda girişimde bulunacaklara eğitim ve sertifika verilecektir.

- Kovid-19 salgını sonrası yeni normalle birlikte; yapısal değişime uğrayan tedarik zincirlerine girmek için firmalarımız gereken standartlar, tasarım, sürdürülebilirlik, güvenlik ve üretim kabiliyetleri açısından güçlendirilerek firmalarımızın küresel tedarik zincirlerine katılımları desteklenecektir.

- Türk firmalarının Küresel Tedarik Zincirindeki (KTZ) yerinin güçlendirilmesini ve yeni firmaların KTZ'lere katılımını sağlayacak, ülkemizin küresel tedarik zincirindeki payını artıracak destek programı hayata geçirilecektir.

- Kuşak ve Yol Girişimi çerçevesinde Çin ile ikili ticari ve ekonomik ilişkiler geliştirilecektir.

- Ülkemizin üçüncü ülkelerle ticari ilişkilerinin geliştirilmesi ve ülkemiz hak ve çıkarlarının azami ölçüde korunmasını/gözetilmesini teminen ticaret diplomasisi araçları etkin bir şekilde kullanılacaktır.

- Gümrük Birliğinin güncellenmesi müzakereleri kapsamında başta AB Komisyonu olmak üzere, ilgili platformlar nezdinde girişimlere devam edilecektir.

- Türkiye-AB Gümrük Birliği kapsamında AB'ye ihracatımızda Avrupa Yeşil Mutabakatına adaptasyon sağlanması amacıyla kamu, özel sektör, STK'lar ve üniversiteleri koordine ederek, AB ile diyalog içerisinde gerekli çalışmalar ve hazırlıklar yapılacaktır.

- Petrol ve doğal gaz kaynağı aramaları, başta denizlerde olmak üzere, hızlandırılarak sürdürülecektir.

- Bor ve lityum başta olmak üzere madenler işlenip yüksek katma değerli ürünlere dönüştürülecek ve uluslararası piyasalara sunulacaktır.

- Yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimi artırılabacaktır. Başta sanayi sektöründe olmak üzere endüstriyel işletmelerin verimsizlik ve kayıplarının giderilmesi ile atık enerjilerinin geri kazanılması için verimliliği artırıcı projeler hayata geçirilecektir.
- Maden arama ve sondaj çalışmaları devam ettirilerek, bulunan rezervler kamu/özel iş birliğinde yeni iş modelleri ve finansman mekanizmalarıyla ekonomiye kazandırılacaktır.
- Kullanım ömrü henüz dolmayan teknolojik ürünlerin tekrar ekonomiye kazandırılması, ekonomik değer oluşturması, israfın ve çevreye verilen zararların azaltılması için ikinci el teknolojik ürünlerin belirli bir standartta yenilenerek güvenli bir şekilde tekrar satışa sunulması için yasal düzenleme yapılarak standartlar oluşturulacaktır.
- Yüksek teknoloji ürünlerinin üretileceği, büyük ölçekli yerli ve yabancı yatırımların yer alacağı, etkin yönetim modeline sahip endüstri ve teknoloji bölgeleri kurulacaktır.

Turizm ile İlgili Politika ve Tedbirler:

- Kovid-19 salgını sonrası normalleşme döneminde uygulanmak üzere başlatılan Güvenli Turizm Sertifikasyon Programı sürekli ve kalıcı hale getirilecek, sektörün öncelikleri doğrultusunda tanıtım, pazarlama ve sektörün hizmet kalitesini artırıcı faaliyetler ve turizm yatırımları desteklenmeye devam edilecektir.
- Kovid-19 salgını sonrası dönemde birçok ülkede açığa çıkan sağlık sektöründeki zafiyetleri fırsata çevirmek amacıyla ülkemizdeki sağlık turizmi potansiyeline yönelik projeler hayata geçirilecek ve bu kapsamda özellikle ileri yaş turizmi ile termal turizme yönelik tanıtım stratejileri geliştirilecektir.
- Turizmin 12 aya ve tüm ülkeye yaygınlaştırılması amacıyla yeni destinasyonlar belirlenecek; gastronomi, festival, kültür, eco turizm, inanç, eğitim, spor ve bisiklet turizmi gibi alternatif turizm ürünleri zenginleştirilerek 2023 Turizm Master Planı hayata geçirilecektir.
- Hedef pazarlardaki üst segment ziyaretçi kitlesine yönelik odaklı ve özelleştirilmiş pazarlama ve tanıtım stratejileri uygulanacaktır.

- Ülkemizdeki önemli turistik destinasyonların tanınırlığını artırmak amacıyla dijital medyanın gücünden yararlanılacaktır.
- Teknoloji destekli ziyaretçi deneyimini artırıcı projeler hayata geçirilecek, sanal müze, sergi ve dijital fuar organizasyonları ile dijital turizm çeşitliliği geliştirilecektir.
- İllerdeki otel kapasitelerinin maksimum oranda kullanılmasını ve geceleme sürelerinin artırılmasını sağlamak üzere; kültür, sanat, eğlence, festival, kongre ve seminerler, spor, macera, doğa, alışveriş gibi birden fazla turizm faaliyetlerini aynı anda içeren, ürün çeşitliliği sunan bütüncül olarak planlanmış turizm destinasyonları oluşturulacaktır.
- Ana kaynak pazarımız olan ülkelerin seçilmiş şehirlerinden konaklama kapasitesinin yüksek olduğu turistik bölgelerimize doğrudan tarifeli ve charter uçuş seferlerinin başlatılmasına ve sürdürülmesine yönelik uluslararası havayolu şirketleri ile tur operatörlerine pazarlama faaliyetlerinde destekte bulunulacaktır.
- Ülkemizdeki kültür varlıkları ile ilgili farkındalığın artırılması ve bu alanda turizm potansiyelinin oluşturulması sağlanarak kültür turizmi geliştirilecektir.
- Turizme nitelikli insan kaynağı kazandırılması amacıyla eğitim alanında işbirliği protokolleri yapılarak nitelikli personel sayısı artırılabilecektir.
- Kültür ve sanat endüstrileri güçlendirilerek ülkemiz önemli bir film çekim merkezi ve dizi/film ihracatçısı haline getirilecektir.

6. FİNANSAL İSTİKRAR

Program ile finansal piyasalarda stratejik reformlar yoluyla tasarrufların artırılması, kaynak dağılımında etkinliğin desteklenmesi, finansal okuryazarlık seviyesinin yükseltilmesi ve finansal sistemin sermaye piyasası ayağının güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Program dönemi boyunca, ekonominin sağlıklı bir şekilde işlemesi ve şoklara karşı dirençli kılınması için finansal istikrarın güçlendirilmesi, finansal sektörün aracılık faaliyetinin yüksek katma değerli ve üretken sektörleri destekler yapıda önceliklendirilmesi ve böylece dış finansmana bağımlılıktan kaynaklanan kırılganlıkların azaltılması hedeflenmektedir.

Salgının ekonomideki etkilerine yönelik Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından sağlanan geçici esnekliklerin etkisiyle bankacılık sektörünün 2020 yılı Temmuz ayı itibarıyla sermaye yeterlilik rasyosu yüzde 19,2'ye yükselmiştir. Sermaye yeterlilik rasyosu Basel III kriterlerine göre yüzde 8 olarak uygulanan yasal asgari oranın ve BDDK tarafından yüzde 12 olarak belirlenen hedef oranın oldukça üzerindedir. Sermayenin kalitesinin bir ölçütü olarak kabul edilen çekirdek sermaye yeterliliği rasyosu ise yüzde 14,9 ile yasal oran olan yüzde 4,5'in çok üzerinde güçlü bir duruş sergilemektedir.

Bankaların finansal şoklara karşı kullanabilecekleri güçlü yabancı para likidite tamponları, bir yıl içinde vadesi dolacak yurt dışı kaynaklı borcu karşılayabilecek düzeydedir.

Salgın sürecinde reel sektörün ve hanehalkının bozulan nakit akışı ve artan likidite ihtiyacının karşılanması için alınan koordineli tedbirlerle kredi mekanizmasının işlerliği korunmuş ve bu sayede kredi artış hızı ivmelenmiştir. Önümüzdeki dönemde hâlihazırda başlamış olan iktisadi faaliyetteki toparlanma sürecinin tamamlanması, nakit akımlarının normalleşmesi ve finansal istikrarın korunmasına yönelik son dönemde alınan önlemlerle birlikte kredi artış hızındaki yavaşlama sürecinin devam etmesi beklenmektedir.

Salgın öncesi dönemde düşüş eğilimine giren tahsili gecikmiş alacak oranı, esas olarak salgın sürecinde toplam kredilerde yaşanan hızlı artış ve kredilerin tahsili gecikmiş alacak olarak sınıflandırılmasının geciktirilmesine yönelik alınan tedbirler neticesinde, 2020 yılı Temmuz ayı itibarıyla yüzde 4,2 seviyesine gerilemiştir. BDDK tarafından kredilerin tahsili gecikmiş alacak olarak sınıflandırılmasına ilişkin alınan önlemlerin etkilerinin, salgın sonrası dönemde aktif kalitesine gecikmeli olarak yansımaları beklenmektedir. Salgının seyrine bağlı olarak olası tahsili gecikmiş alacak artışları yakından izlenecek olmakla birlikte, bankacılık sektörü güçlü sermaye ve likidite yapısı ile aktif kalitesi kaynaklı riskleri yönetebilecek konumdadır. Atılan normalleşme adımlarının yanı sıra yılın ikinci yarısında iktisadi faaliyette genele yayılması beklenen toparlanmanın, önümüzdeki dönemde tahsili gecikmiş alacak artışını sınırlandırması beklenmektedir.

2020 yılının ilk çeyreği itibarıyla reel sektörün toplam finansal borcunun GSYH'ye oranı yüzde 60,7 seviyesindedir. Toplam borcun yüzde 59,7'si döviz cinsindedir. Reel sektör toplam net

döviz açık pozisyonu 2020 yılında azalış eğilimini sürdürmüş ve Haziran ayı itibarıyla 162,9 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Reel sektör firmaları 1 yıllık vadede açık pozisyon riski taşımamaktadır. Reel sektörün kısa vadeli döviz varlıkları döviz yükümlülüklerinin üzerindedir.

Salgın döneminde kredi büyümesinde görülen ivmelenmede bireysel krediler önemli bir rol oynamış olsa da hanehalkı borçluluğunun GSYH'ye oranı, bireysel kredi kartlarına ve tüketici kredilerine yönelik uygulanan makro ihtiyati politikalara rağmen emsal ve gelişmiş ülkelerin çok altında bir seviyede seyretmeye devam etmiştir. Bu dönemde BDDK tarafından bireysel kredi kartlarında asgari ödeme oranlarının yüzde 20'ye çekilmesi, hanehalkının borç servis kapasitesini desteklemiştir. Ayrıca, bireysel kredi kullanıcılarının döviz cinsinden veya dövize endeksli kredi kullanamaması döviz kuru riskini sınırlandırmaktadır.

Sermaye piyasalarının Türkiye ekonomisindeki payı artmaya devam etmektedir. Bireysel yatırımcı sayısı, kurumsal ve bireysel yatırımcıların toplam portföy büyüklüğü ve işlem hacmi gibi göstergelerde önemli artışlar görülmektedir. Özkaynak finansmanı yoluyla sermaye piyasalarından finansman sağlayan şirketlerin sayısı artmaktadır. Program döneminde, sermaye piyasalarında biriken tasarrufların ülkemizdeki şirketler kesimine uzun vadeli finansman olanakları sağlayarak ülkemiz kalkınmasına doğrudan katkı sunması hedeflenmektedir.

Politika ve Tedbirler:

- Yeni finansal mimari anlayışı çerçevesinde finansal istikrar ve güvenliği esas alan esnek, etkili ve kapsamlı düzenleme altyapısının güçlendirilmesi sağlanacaktır.
- Ülkemizde finansal teknolojilerin (Fintek) yaygınlaştırılmasına yönelik kapsamlı bir strateji dokümanı ve eylem planı hazırlanacak, bu alanda yapılan çalışmalar tek elden koordineli bir şekilde yürütülecektir.
- İstanbul Finans Merkezi (İFM) 2022 yılında açılacaktır.
- Türkiye'nin katılım finans ve reasürans sisteminde önde gelen ülkeler arasında yer almasını sağlamak üzere, iyi uygulama örnekleri ve uluslararası kabul gören faizsiz finans ilkeleri çerçevesinde, sektörün ihtiyaçlarını ve katılımcıların

hassasiyetlerini dikkate alan bir katılım finans strateji belgesi oluşturulacak ve uygulamaya alınacaktır.

- Ticari bir alacağın ödenmemesine bağlı olarak ortaya çıkabilecek kayıpların tazmin edilmesine hizmet eden alacak sigortasının yaygınlaştırılması sağlanacaktır.
- Finansal işlemlere ilişkin bilgilerin daha anlaşılabilir şekilde kullanıcılara aktarılması sağlanarak finansal okuryazarlık artırılacaktır.
- Ar-Ge ve yenilikçilik faaliyetlerinin finansmanında yenilikçi sanayi ve teknoloji şirketlerine uygun koşullarda ve uzun vadeli finansman imkânlarının sağlanması için girişim sermayesi fonları ve kitle fonlaması platformları gibi sermaye piyasası araçlarından etkin bir şekilde faydalanılacaktır.
- Para ve sermaye piyasalarının derinleştirilmesi için uzun vadeli tasarruflarda artışa katkı sağlayacak çalışmalara devam edilecektir.
- İhracatçılarımız ve döviz kazandırıcı faaliyetlerde bulunan veya imalat sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerimiz Hazine Destekli Kefalet Sistemi kapsamında öncelikli olarak desteklenerek bu kesimlerin kefalet limitlerinden yararlanma oranları artırılacaktır.
- Kredi kullanımına ilişkin süreçlerin iyileştirilmesine ve kredilerin verilmiş amaçları doğrultusunda kullanılmasının sağlanmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.
- Bankaların performans yönetim sistemleri kapsamında belirlenen hedefler, makroekonomik hedefler ile uyumlu hale getirilecektir.
- Yatırımcılara sunulan finansal araç çeşitliğinin artırılması, dijitalleşme seviyesinin yükseltilmesi ve atıl varlıkların ekonomiye kazandırılması için yeni ürün ve hizmetlerin devreye alınmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.
- Teminat süreçlerinde operasyonel maliyetlerin azaltılması ve KOBİ'lerin merkezi takas hizmeti sayesinde faaliyetlerini sürdürmesi için takas süreçlerinde iyileştirme ve geliştirme yapılacaktır.
- Uzun vadeli ve sermaye yoğun altyapı, enerji, sanayi veya teknoloji yatırımlarının finansmanında sermaye piyasası araçlarından etkin bir şekilde yararlanılması için alternatif bir yatırım aracı olan proje finansmanı fonu ve projeye dayalı menkul

kıymet sistemine ilişkin uygulama çerçevesi tamamlanacaktır.

- Reel sektör şirketlerinin borçlanma aracı ihracı yoluyla sermaye piyasalarından daha fazla yararlanabilmesi için Teminat Yönetim Sözleşmesi'ne ilişkin yasal altyapı oluşturulacaktır.
- Finansal sistemin derinleştirilmesi ve yurt içi tasarruf tabanının genişletilmesi için yeni ürünlerle sistemde derinliğin ve tasarruf seviyesinin artması sağlanacaktır.

7. EYLEM VE PROJELER

Programda bahsedilen politika ve tedbirlerle uyumlu olarak YEP'in temel amaçlarına ve temel makroekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesine hizmet eden, uzun vadede bireysel ve toplumsal gelişimi güçlendirmeyi hedefleyen takvimlendirilmiş eylem ve projeler hayata geçirilecektir. Bu eylem ve projeler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

	Sorumlu Bakanlık	Planlanan Tamamlanma Tarihi	Ekonomik Dengeleme	Sağlıklı ve Sürdürülebilir Bütçeye	Daha Adaletli Paylaşım	Nitelikli İnsan Gücü ve Güçlü Toplum	Yeni Normal
ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK							
Sıfır atık uygulamaları ülke genelinde yaygınlaştırılarak geri kazanım oranının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Aralık 2023		✓			✓
Atık ithalatına yönelik kota uygulaması daha da geliştirilerek döngüsel ekonomiye uyum çerçevesinde yurt içi atık ayrıştırması ve yeşil dönüşüm teşvik edilecek, böylece ülkemizin atık ithalatı da azaltılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Aralık 2023		✓			✓
Hazineye ait tarım arazilerinin ihtiyaç duyulan ürünlerin ekimi için kiralanması yoluyla tarımsal üretim artırılacak ve atıl kaynaklar kullanıma açılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Aralık 2023		✓	✓		✓
Kültürel mirasımızın korunması, restore edilerek günümüz toplumuna ve gelecek kuşaklara aktarılması ve tanıtılması sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Aralık 2021				✓	

	Sorumlu Bakanlık	Planlanan Tamamlanma Tarihi	Ekonomik Dengeleme	Sağlık ve Sürdürülebilir Bütüme	Daha Adaletli Paylaşım	Nitelikli İnsan Gücü ve Güçlü Toplum	Yeni Normal
EĞİTİM							
Uzaktan eğitim sürecinin <i>Harmanlanmış Eğitim Sistemini</i> destekleyecek şekilde etkin hâle getirilmesi için içerik, altyapı, tasarım ve yönetim ile ilgili geliştirmeleri kapsayan bütünsel bir sistem hayata geçirilecek; dezavantajlı öğrencilerin uzaktan eğitimden daha fazla faydalanmaları sağlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	Aralık 2021		✓	✓	✓	✓
Eğitim kurumlarında hijyen şartları iyileştirilecek, enfeksiyon önlemeye yönelik çalışmalar planlı ve sürekli bir şekilde uygulanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	Eylül 2021				✓	✓
Eğitim-öğretimin uluslararası standartlara uygun hâle getirilmesi amacıyla çalışmalar yapılacaktır, ölçme, izleme ve değerlendirme sisteminin etkinliği artırılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	Aralık 2021		✓	✓	✓	
Tüm eğitim süreçlerinde öğrencilerin akademik, kariyer ve sosyal duygusal gelişim alanlarında desteklenmesi amacıyla rehberlik hizmetlerinin niteliği artırılacak, öğrenciler gelecekte ihtiyaç duyulacak mesleklere kendi beceri ve yeteneklerine uygun olarak yönlendirilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı	Aralık 2021		✓	✓	✓	
Ülkemizdeki özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin aldıkları eğitimin niteliği ve kalitesi artırılacak, bu öğrenciler özgün tanılama araçlarıyla tespit edilecek ve gelişim süreçleri desteklenerek izlenecek, bu öğrencilerin hem bireysel yaşamlarına hem de ülkemiz ekonomisine katma değer oluşturmaları sağlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	Aralık 2021		✓	✓	✓	

	Sorumlu Bakanlık	Planlanan Tamamlanma Tarihi	Ekonomik Dengeleme	Sağlıklı ve Sürdürülebilir Büyüme	Daha Adaletili Paylaşım	Niteliği İnsan Gücü ve Güçlü Toplum	Yeni Normal
EĞİTİM							
Mesleki eğitim kurumlarındaki öğrencilerin edindikleri bilginin beceri ve üretime dönüştürülmesi sağlanacak, bu sayede sektörün işgücü ihtiyacına cevap verebilecek niteliğe sahip bireyler sektörle iş birliği içinde yetiştirilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı	Aralık 2021		✓	✓	✓	
Eğitimde adaletin sağlanması amacıyla; öğrenciler, okullar ve bölgeler arasında mali kaynak, öğretmen ve yönetici niteliği, eğitim donanımı ve kazanımlar açısından oluşan farklılıkların azaltılması için okulu merkeze alan bir sistem yaklaşımı benimsenecek, okul yöneticiliği güçlendirilecek, eğitim kalite endeksi oluşturulacak, deneyimsiz öğretmenler desteklenecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı	Aralık 2021		✓	✓	✓	
Sanayinin ihtiyaçları ve dijital dönüşüm hedefleri çerçevesinde yenilikçi okul-sektör iş birliği modelleri kurulacak, mesleki ve teknik eğitim kurumlarının kapasiteleri sektörün işgücü ihtiyacına cevap verebilecek şekilde geliştirilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı	Aralık 2021		✓	✓	✓	

	Sorumlu Bakanlık	Planlanan Tamamlanma Tarihi	Ekonomik Dengelenme	Sağlıklı ve Sürdürülebilir Bütüme	Daha Adaletli Paylaşım	Nitelikli İnsan Gücü ve Güçlü Toplum	Yeni Normal
FİNANSAL SİSTEM							
Yatırım enstrümanlarının çeşitlendirilmesi ve yatırımcı tabanının genişletilmesi için farklı vadelerde ve yapılarda kira sertifikası ihraçlarına devam edilecek, kira sertifikası piyasası geliştirilecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı	Aralık 2022	✓	✓	✓		
Katılım finans sektörüne yönelik oluşturulan politikaların takibi ve raporlanması sağlanacak, bu sektörün düzenleyici ve denetleyici kurumları ile sektör kuruluşları arasındaki işbirliği güçlendirilecek ve Merkezi Danışma Kurulu'nun etkinliği artırılacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı	Aralık 2022	✓	✓	✓		
Katılım finans alanında uluslararası standartlara uyum sağlanacak ve katılım sigortacılığı yaygınlaştırılacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı	Aralık 2021	✓	✓	✓		
Borsa işlemlerinde kullanılan sistemlerin yerli ve milli kaynaklar üzerinde geliştirilmesi ve bu konuda dışa bağımlılığın azaltılması için yerli ve milli finans teknolojileri yaygınlaştırılacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı	Aralık 2021	✓	✓	✓		✓
Ülkemizde fikri mülkiyet varlıklarının değerlendirme kapasitesi geliştirilerek ülke ekonomisine katkısı artırılabilecek ve üniversitelerde, araştırma kurumlarında ve teknoloji geliştirme bölgelerinde geliştirilen patentli teknolojilerin sanayiye etkin bir şekilde aktarılması sağlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Aralık 2023	✓	✓	✓	✓	

	Sorumlu Bakanlık	Planlanan Tamamlanma Tarihi	Ekonomik Dengeleme	Sağlıklı ve Sürdürülebilir Büyüme	Daha Adaletli Paylaşım	Nitelikli İnsan Gücü ve Güçlü Toplum	Yeni Normal
FİNANSAL SİSTEM							
Türk Eximbank bünyesinde müstakriz fon altyapısı kurularak ihracatçılarımızın kambiyo işlemlerini gerçekleştirebilmelerine ve Banka'nın kaynak yapısının çeşitlendirilmesine imkân sağlanacaktır.	Ticaret Bakanlığı	Aralık 2021	✓	✓	✓		
İhracatçılarımızın yeni pazarlara güvenle girmelerini sağlamak ve mevcut pazarlarındaki iş hacimlerini genişletmek amacıyla Türk Eximbank'ın alacak sigortası ve garanti destekleri kademeli olarak artırılacaktır.	Ticaret Bakanlığı	Aralık 2023	✓	✓	✓		✓
Türk Eximbank finansman desteklerinden yararlanan firmalar içerisindeki KOBİ oranı artırılacaktır.	Ticaret Bakanlığı	Aralık 2023		✓			

	Sorumlu Bakanlık	Planlanan Tamamlanma Tarihi	Ekonomik Dengeleme	Sağlıklı ve Sürdürülebilir Büyüme	Daha Adaletli Paylaşım	Nitelikli İnsan Gücü ve Güçlü Toplum	Yeni Normal
GENÇLİK VE TOPLUM							
Adalete erişimin daha etkin hale getirilmesi amacıyla kırılgan grupların ihtiyaçlarına duyarlı bir adli yardım sistemi oluşturulacaktır.	Adalet Bakanlığı	Aralık 2022			✓	✓	✓
Ailelerin bağımlılık ve suç eğilimi ile ilgili risk bazlı profillerinin çıkarılmasını sağlamak amacıyla sosyal araştırma yapılacaktır.	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Aralık 2021		✓	✓	✓	
Sosyal yardımlarda mükerrerliklerin engellenmesi, kamu kaynaklarında etkinliğin sağlanması amacıyla sosyal yardımlarda bütüncül yapı güçlendirilecektir.	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Aralık 2023		✓	✓	✓	✓
Milli Teknoloji Hamlesinin itici gücünü oluşturacak teknoloji üretme yetkinliği yüksek bir gençlik yetiştirilmesi amacıyla 81 ilde 100 Dene-yap Teknoloji Atölyesi kurulacak; gençlik merkezlerinde 2021 yılında 35 bin gence algoritma, programlama, web ve mobil uygulama geliştirme, robotik ve elektronik eğitimleri verilecektir.	Gençlik ve Spor Bakanlığı	Aralık 2021		✓	✓	✓	
Gençlere yönelik yapılacak eğitim, bilgi ve beceri kazandırma programlarında online tabanlı platforma geçiş sağlanacaktır.	Gençlik ve Spor Bakanlığı	Aralık 2021		✓	✓	✓	✓
Gençlerin işgücü piyasasına erişimlerini kolaylaştırmak amacıyla ilgi duydukları alanlarda profesyonellik kazanarak nitelikli bireyler olarak yetişmeleri sağlanacaktır.	Gençlik ve Spor Bakanlığı	Aralık 2021		✓	✓	✓	

	Sorumlu Bakanlık	Planlanan Tamamlanma Tarihi	Ekonomik Dengeleme	Sağlık ve Sürdürülebilir Büyüme	Daha Adaletili Paylaşım	Nitelikli İnsan Gücü ve Güçlü Toplum	Yeni Normal
İŞ VE YATIRIM ORTAMI							
E-duruşma başta olmak üzere yargıda teknolojik imkânlar artırılacaktır.	Adalet Bakanlığı	Aralık 2021		✓	✓	✓	✓
Yargının finans, enerji, çevre ve imar gibi sektörlerle ilişkin alanlarda ihtisaslaşması sağlanacak ve bu alanlarda ihtisas mahkemeleri oluşturulacaktır.	Adalet Bakanlığı	Aralık 2021		✓	✓	✓	
Arabuluculuk sistemi yaygınlaştırılarak uyuşmazlıkların daha kısa sürede çözümlenmesi sağlanacaktır.	Adalet Bakanlığı	Aralık 2021		✓	✓	✓	
İcra ve iflas işlemlerinin daha hızlı ve daha etkin yapılabilmesi amacıyla icra ve iflas sistemi günümüz şartlarıyla uyumlu bir hale getirilecek ve sanal icra dairesi uygulaması geliştirilecektir.	Adalet Bakanlığı	Aralık 2021		✓	✓	✓	
Afrika'ya olan ihracatımız, ülkemizin rekabet gücünün yüksek olduğu belirlenen ürün ve ürün grupları dikkate alınarak hedef ülke ve sektörlerle yönelik iş dünyası, diplomasi ve finansman ayaklarını temel alan bütüncül bir yaklaşımla ele alınacaktır.	Dışişleri Bakanlığı	Aralık 2023	✓	✓			
Vergiye gönüllü uyumun ve iş yapma kolaylığının artırılmasına yönelik olarak vergi beyannameleri gözden geçirilecek ve mükelleflerin ve meslek mensuplarının görüşleri doğrultusunda sadeleştirilecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı	Aralık 2021		✓			

	Sorumlu Bakanlık	Planlanan Tamamlanma Tarihi	Ekonomik Dengeleme	Sağlıklı ve Sürdürülebilir Büyüme	Daha Adaletli Paylaşım	Nitelikli İnsan Gücü ve Güçlü Toplum	Yeni Normal
İŞ VE YATIRIM ORTAMI							
Teşvik ve desteklerde etkinliği sağlamak amacıyla; kapsamlı analize imkân veren, bütüncül ve kaliteli veri sağlayan Teşvik ve Destek Bilgi Sistemi hayata geçirilecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı	Aralık 2021	✓	✓	✓		
Destek programlarının tabi olacağı temel ilke ve kuralların belirlenmesi, teşvik ve destek sisteminin sadeleştirilerek mükerrerliği önleyici bir yapıda kurgulanması, teşvik ve desteklere ilişkin etkinliğin sağlanması ve etki değerlendirmelerinin yapılabilmesi amacıyla gerekli olan yasal ve düzenleyici çerçeve hazırlanacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı	Aralık 2021	✓	✓	✓		
Kooperatif ve üst kuruluşlarının; uluslararası kooperatifçilik ilke ve uygulamalarına uygun şekilde faaliyet göstermesini, şeffaf ve profesyonel bir yönetim yapısına kavuşturulmasını, etkin bir denetim sistemine sahip olmasını, sağlayacak şekilde kooperatifçilik mevzuatı güncellenecektir.	Ticaret Bakanlığı	Aralık 2023	✓	✓	✓		
İhracatımızın sürdürülebilirliğinin sağlanması, dış ticarete maliyetlerin azaltılması ve ihraç ürünlerimizin yeni pazarlara en etkin ve verimli yoldan ulaştırılması amaçları ile yurtdışında Türk ihraç ürünlerinin depolanabildiği, elleçlenebildiği ve ilgili ülkenin iç kesimlerine dağıtımının yapılabilmesi Yurtdışı Lojistik Merkezlerin kurulması desteklenecektir.	Ticaret Bakanlığı	Eylül 2022	✓	✓	✓		
Ekonomik ilişkilerin bir üst seviyeye çıkarılması ve mevcut ilişkilerin derinleştirilmesi için ilgili ülkelerle müzakeresi sürdürülen Tercihli Ticaret Anlaşmaları ve Serbest Ticaret Anlaşmaları cari dengenin sürdürülebilirliği gözetilerek tamamlanacaktır.	Ticaret Bakanlığı	Aralık 2021	✓	✓	✓		✓

	Sorumlu Bakanlık	Planlanan Tamamlanma Tarihi	Ekonomik Dengelenme	Sağlıklı ve Sürdürülebilir Büyüme	Daha Adaletili Paylaşım	Nitelikli İnsan Gücü ve Güçlü Toplum	Yeni Normal
İŞ VE YATIRIM ORTAMI							
Brexit sonrasında Birleşik Krallıkla ticari ve ekonomik ilişkilere yeni bir dinamizm ve boyut kazandırmak amacıyla yeni bir Tercihli Ticaret Sistemi oluşturulacaktır.	Ticaret Bakanlığı	Aralık 2022	✓	✓	✓		✓
Afrika Ülkeleri ve Türk Cumhuriyetleri ile ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesini teminen iş ve ticaret forumları düzenlenecektir.	Ticaret Bakanlığı	Ekim 2023		✓			
Girişimcilerin hızlı ve güvenli bir şekilde ticari hayata başlamalarını sağlamak için şirket kuruluş süreçleri tamamen dijital ortama taşınacaktır.	Ticaret Bakanlığı	Aralık 2022		✓			✓
İhracatçı firmaların ihtiyaç duydukları tüm bilgilere tek elden erişimlerini sağlamak, firmalara özel, kişiselleştirilmiş pazar ve ürün önerileri sunmak amacıyla hizmete açılan Kolay İhracat Platformu güçlendirilecek, kullanımı yaygınlaştırılarak mevcut ve potansiyel ihracatçılara etkin bir pazara giriş rehberliği kaynağı oluşturulacaktır.	Ticaret Bakanlığı	Aralık 2021		✓		✓	✓
İhracata ilişkin tecrübelerin paylaşılacağı ulusal bir iş ağı kurularak; İhracatçı Startup Online Network Programı, Türkiye Kadın Girişimci Online Network Programı ve Ulusal Kadın İhracatçı Network Platformu aracılığıyla kadın ve genç girişimciler ihracata yönlendirilecektir.	Ticaret Bakanlığı	Aralık 2023	✓	✓	✓	✓	✓

	Sorumlu Bakanlık	Planlanan Tamamlanma Tarihi	Ekonomik Dengelenme	Sağlık ve Sürdürülebilir Büyüme	Daha Adaletli Paylaşım	Nitelikli İnsan Gücü ve Güçlü Toplum	Yeni Normal
İŞ VE YATIRIM ORTAMI							
Helal Akreditasyon ve diğer akreditasyon çalışmalarının önemini ve iş dünyasının konu hakkında farkındalığını artırmak için yurt içinde ve yurt dışında çalışmalar yürütülecektir.	Ticaret Bakanlığı	Aralık 2023		✓			
Ülkemizde ve yurt dışında helal belgelendirme faaliyeti yürüten kuruluşların akreditasyonu gerçekleştirilecek ve kamu nezdinde izlenebilir bir sistem kurulacaktır.	Ticaret Bakanlığı	Aralık 2023		✓			

	Sorumlu Bakanlık	Planlanan Tamamlanma Tarihi	Ekonomik Dengeleme	Sağlıklı ve Sürdürülebilir Bütçeye	Daha Adaletli Paylaşım	Nitelikli İnsan Gücü ve Güçlü Toplum	Yeni Normal
İŞGÜCÜ VE İSTİHDAM							
Özel politika gerektiren gruplar için aktif işgücü programları düzenlenecek ve bu grupların özel sektörde istihdamlarına aracılık edilecektir.	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Aralık 2021		✓	✓	✓	
İşsizlerin profil, beceri, beklenti ve istihdam edilebilmelerini engelleyen unsurların tespit edilmesi ve bu kişilere yönelik özelleştirilmiş politikaların uygulanmasına yönelik <i>İşsiz Profil Envanteri Araştırması</i> yapılacaktır.	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Aralık 2022		✓		✓	
İŞKUR tarafından sunulan eğitimlere oluşturulacak dijital kütüphane vasıtasıyla erişim imkânı sağlanacaktır.	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Aralık 2023		✓		✓	✓
Etkili danışmanlık hizmetleri ile gençlerin kariyer planlamalarına destek verilerek eğitim sonrası işgücü piyasasına girişleri kolaylaştırılacak, bu kapsamda staj portalı kurulacaktır.	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Aralık 2021		✓		✓	✓
Ülkemizin ihtiyaçları doğrultusunda mesleki ve teknik eğitim sisteminin yapısı güçlendirilecek, reel sektörün ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücü ihtiyacı sektörle iş birliği içinde karşılanacak, bu doğrultuda Ulusal Meslek Standartları ve Yeterlilikler belirlenecek, mesleki yeterlilik belgesi ve nitelikli işgücü sayısı artırılabilecektir.	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Aralık 2021		✓		✓	
Kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel mesleklerin tekrar canlandırılması ve bu kapsamda istihdam olanaklarının artırılması amacıyla yapılacak çalışmalar teşvik edilecektir.	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Aralık 2023		✓		✓	

	Sorumlu Bakanlık	Planlanan Tamamlanma Tarihi	Ekonomik Dengeleme	Sağlıklı ve Sürdürülebilir Büyüme	Daha Adaletli Paylaşım	Nitelikli İnsan Gücü ve Güçlü Toplum	Yeni Normal
İŞGÜCÜ VE İSTİHDAM							
Kayıt dışı istihdamla mücadelede etkinlik artırılacaktır.	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Aralık 2022		✓	✓	✓	
Çalışma izni kriterleri, yerel işgücü piyasasının korunmasına ve ekonomik büyümeye katkı sağlayacak şekilde yeniden belirlenecektir.	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Aralık 2021		✓	✓	✓	
Sektörel farklılıklar göz önünde bulundurularak işyerlerindeki iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin etkinleştirilmesi için simülasyon, tahminsel modelleme gibi yeni nesil yöntemlerle iş kazası ve meslek hastalıklarının önlenmesine ilişkin kapasite artırılacaktır.	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Aralık 2023		✓	✓	✓	✓
Kamuda kadro ve pozisyonların iş tanımları yapılacak, çalışanların yetkinlikleri belirlenecek, norm kadro çalışmaları gerçekleştirilecek, iş tanımı ve yetkinlikler dikkate alınarak norm fazlası personelin yeniden yerleştirilmesi yapılacak, hedef ve yetkinlik bazlı performans değerlendirme sistemi oluşturularak başarılı personelin ödüllendirilmesini sağlayacak Kamu İnsan Kaynakları Yönetim Sistemi kurulacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı	Aralık 2023				✓	

	Sorumlu Bakanlık	Planlanan Tamamlanma Tarihi	Ekonomik Dengeleme	Sağlıklı ve Sürdürülebilir Büyüme	Daha Adaletli Paylaşım	Nitelikli İnsan Gücü ve Güçlü Toplum	Yeni Normal
KAMU DÜZENİ VE GÜVENLİĞİ							
Kamu düzenini ve güvenliğini tehdit eden olayların öngörülmesi ve önlenmesi için bilişim teknolojilerinin etkin şekilde kullanılacağı projeler hayata geçirilecektir.	İçişleri Bakanlığı	Aralık 2021				✓	
Afetlerle daha etkin müdahale için toplumun farkındalığı artırılacak, kesintisiz ve güvenli haberleşme altyapısı kurulacak ve afet risklerinin belirlenmesi ve azaltılması için planlama çalışmaları yürütülecektir.	İçişleri Bakanlığı	Aralık 2023		✓		✓	✓
Nüfus hizmetlerinde kullanılan sistem ve uygulama yazılımlarının yerli ve milli üretim kapsamında dijital dönüşümü sağlanacak, Biyometrik Veri Sistemi hayata geçirilecektir.	İçişleri Bakanlığı	Aralık 2021	✓	✓		✓	
Siber tehditlerin etkilerinin azaltılması, ulusal seviyede gerekli önlemlerin alınması, güvenli bir ulusal siber ortamın oluşturulması ve ülkemizin siber güvenlik alanında uluslararası seviyede en üst sıralarda yer almasını teminen 2020-2023 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı hayata geçirilecektir.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	Aralık 2023		✓		✓	

	Sorumlu Bakanlık	Planlanan Tamamlanma Tarihi	Ekonomik Dengeleme	Sağlıklı ve Sürdürülebilir Bütçeye	Daha Adaletili Paylaşım	Nitelikli İnsan Gücü ve Güçlü Toplum	Yeni Normal
KAMU MALİYESİ							
Kamu kaynaklarının verimli kullanılması amacıyla Yurt Dışı İlaç Fiyat Listesinde (Ek-4/C) yer alan yurt dışı ilaçların tamamı Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından temin edilecektir.	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Aralık 2021	✓		✓		
Bakım ekonomisi altyapısı güçlendirilecek ve Uzun Dönemli Bakım Sigortasına İlişkin Aktüeryal Model oluşturulacaktır.	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Aralık 2023		✓	✓	✓	
İlaç, aşı, tıbbi cihaz başta olmak üzere sağlık alanında ve ülkemizin kalkınmasına katkı sağlayacak ileri teknoloji yatırımlarına DMO tarafından alım garantisi sağlanacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı	Aralık 2021	✓		✓		
Kamu taşıtlarının tedarikinde, kullanımında ve tasfiyesinde etkinlik ve verimliliği artıracak politikaların sağlıklı şekilde yürütülmesine imkân tanıyacak kamu taşıt filo yönetim sistemi kurulacak, uygulama modeli yaygınlaştırılacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı	Aralık 2021	✓	✓	✓		
Kamuya ait taşınmazlar ve atıl tesisler, milli ekonomiye katkı sağlanması için katma değer oluşturacak şekilde istihdam, yatırım/üretim amacıyla değerlendirilecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı	Aralık 2023		✓	✓		
KİT'lerde bağımsız denetim ve iç kontrol sisteminin kalitesinin artırılması ile KİT'lerin faaliyetlerini daha etkin ve verimli yürütmeleri sağlanacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı	Haziran 2022	✓	✓			
E-nabız sisteminde yapılacak iyileştirmelerle mükerrer işlemlerin önüne geçilerek doğru ve etkin faturalandırma yapılacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Haziran 2022		✓	✓		

	Sorumlu Bakanlık	Planlanan Tamamlanma Tarihi	Ekonomik Dengeleme	Sağlıklı ve Sürdürülebilir Büyüme	Daha Adaletli Paylaşım	Nitelikli İnsan Gücü ve Güçlü Toplum	Yeni Normal
SAĞLIK							
Kanser, kronik ve nadir hastalıkların erken tanı ve tedavisi ile önlenmesinde etkin, özgün ve katma değeri olan ürünlerin geliştirilmesi için kişisel ve dönüşümsel tıp alanında uygulamalı projeler hayata geçirilecektir.	Sağlık Bakanlığı	Aralık 2022	✓	✓		✓	
Geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının kanıta dayalı bir şekilde sağlık sistemine entegrasyonu sağlanacak, klinik araştırma kapasitesi artırılarak inovasyon ve Ar-Ge altyapısı güçlendirilecektir.	Sağlık Bakanlığı	Aralık 2023	✓	✓		✓	
Ülkemizdeki yaşlı bireylerin tıbbi bakım ihtiyacının tespit edilmesi ve yaşlılıkta tanı, tedavi ve izleme hizmetlerinin uygun ve etkin işleminin sağlanması amacıyla Türkiye Yaşlılık ve Sağlık Araştırması yapılacak ve Yaşlı İzlem Projesi hayata geçirilecektir.	Sağlık Bakanlığı	Aralık 2022				✓	
Akılcı ilaç kullanımı konusunda farkındalık ve izleme-değerlendirme faaliyetleri yürütülerek ilaç kullanımının optimize edilmesi ve ilaç maliyetlerinin azaltılması konusunda projeler uygulamaya konulacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Aralık 2021	✓		✓	✓	
Sağlık hizmetlerinin dijitalleşmesi ve uzaktan sağlık hizmeti sunulabilmesine imkan sağlayacak teletıp uygulamaları hayata geçirilecektir.	Sağlık Bakanlığı	Haziran 2023				✓	✓

	Sorumlu Bakanlık	Planlanan Tamamlanma Tarihi	Ekonomik Dengeleme	Sağlıklı ve Sürdürülebilir Bütçeye	Daha Adaletli Paylaşım	Nitelikli İnsan Gücü ve Güçlü Toplum	Yeni Normal
TARIM							
Yeni potansiyel su ürünleri yetiştiricilik alanları belirlenerek yatırımlara hazırlanacak, alternatif su ürünleri yetiştiriciliğinde tür çeşitliliği artırılacak ve kapalı devre su ürünü yetiştiricilik sistemi yaygınlaştırılacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı	Aralık 2021	✓	✓			
Mera, yaylak ve kışlakların tespit ve tahdit çalışmaları tamamlanacak ve ıslah çalışmaları yaygınlaştırılacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı	Aralık 2023	✓	✓			
Depreme dayanıklılığı ve ısı yalıtımını artırmak, çevre dostu malzemelerin kullanımını yaygınlaştırmak için inşaat sektöründe yapısal ahşap kullanımı artırılacak, endüstriyel ve ekonomik değeri olan ağaçların dikimi yaygınlaştırılacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı	Aralık 2022	✓	✓			
Yabani zeytin ve menengiç ağaçları aşılansarak üretime kazandırılacak ve bu ağaçların yetiştiği bölgelerde yaşayan kişilere ürünleri toplayıp satma imkânı verilerek ilave gelir elde etme imkânı sağlanacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı	Aralık 2023	✓	✓	✓		
Gıda ürünlerinde taklit ve tağşiş ile mücadele artırılarak gıda güvenilirliği sağlanacak, denetimlerin etkinleştirilmesi amacıyla gıda denetçisi uygulaması başlatılacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı	Aralık 2023				✓	

	Sorumlu Bakanlık	Planlanan Tamamlanma Tarihi	Ekonomik Dengeleme	Sağlıklı ve Sürdürülebilir Bütçeye	Daha Adaleti Paylaşım	Nitelikli İnsan Gücü ve Güçlü Toplum	Yeni Normal
TARIM							
Tarım ürünlerinde arz ve rekolte tahminlerinin sağlıklı yapılmasına imkân veren erken uyarı sistemi çalışmalarına devam edilecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı	Aralık 2022	✓	✓			
Örtü altı üretim kapasitesini artıracak teknolojik ve verimli seraların kurulumu çalışmaları sürdürülecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı	Aralık 2023	✓	✓			
Kenevir ve tıbbi/aromatik bitkiler başta olmak üzere katma değeri ve stratejik önemi yüksek tarımsal faaliyetlere yönelik birim alandan yüksek verim alınması için çalışmalar yapılarak kırsal alanda refah yükseltilecek ve istikrarlı gıda arzı sağlanacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı	Aralık 2023	✓	✓	✓		
Hayvan sağlığının korunmasına yönelik tedbirler artırılabilecek, yerli ilaç ve aşı üretimi çalışmaları hızlandırılacak, üretimin ve verimliliğin artırılması için yerli ırkların muhafaza ve ıslah çalışmaları yaygınlaştırılacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı	Aralık 2023	✓	✓			
Hayvanlardan insanlara bulaşan hastalıklara karşı hazırlık seviyesini artırmak için Zoonoz Hastalıkları Araştırma Enstitüsü kurulacak, tedaviye yönelik kullanımlarının yanı sıra gıda ve tarımda biyolojik kontrol maddesi olarak kullanılan bakteriyofajların yerli üretimi için bir Ar-Ge merkezi olarak Faj Enstitüsü açılacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı	Aralık 2023	✓	✓			✓
Lisanslı depolarda depolanan tarım ürünleri için güvenilir tarım ürünleri piyasası oluşturulacak, söz konusu ürünlerin anlık stok bilgisine erişilerek lisanslı depoculuğa konu tarımsal ürün piyasalarının takibi elektronik ortamda yapılabilecektir. Tarım ürünleri ticaretini geliştirmek için lisanslı depoculuk yaygınlaştırılarak lisanslı depo kapasitesi 10 milyon tonun üzerine çıkarılacaktır.	Ticaret Bakanlığı	Aralık 2022	✓	✓			✓

	Sorumlu Bakanlık	Planlanan Tamamlanma Tarihi	Ekonomik Dengeleme	Sağlıklı ve Sürdürülebilir Büyüme	Daha Adaletili Paylaşım	Nitelikli İnsan Gücü ve Güçlü Toplum	Yeni Normal
TURİZM							
Turizmi tüm yıla yaymak ve ülkemize gelen turist sayısını artırmak amacıyla <i>Türkiye Spor Turizmi Envanteri</i> çıkarılacak ve spor turizminin tanıtımı kapsamında faaliyetler düzenlenecektir.	Gençlik ve Spor Bakanlığı	Aralık 2021	✓	✓		✓	
Milli Eğitim Bakanlığıyla imzalanan Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme İşbirliği Protokolü kapsamında Turizm Meslek Liselerinde okuyan öğrencilerin, sektörün ihtiyaç duyduğu yabancı diller olan İngilizce ve Rusça zorunlu; Almanca, Çince, Arapça ve Fransızca seçmeli olarak yoğunlaştırılmış dil eğitimi almaları ve turizm işletmelerinde yoğunlaştırılmış beceri eğitimi almaları sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Aralık 2021	✓	✓		✓	
Üniversitelerle düzenlenecek protokoller çerçevesinde başta gastronomi ve kültür olmak üzere ilgili alanlarda öğrenim gören öğrencilerin turizm işletmelerinde staj yapmaları ve üniversitelerle işletmeler arası işbirliğinin artırılması sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Aralık 2021	✓	✓		✓	
Çin, Hindistan, Japonya ve Güney Kore'nin içinde bulunduğu Uzak Doğu pazarında Güvenli Turizm Sertifikasyonu duyuruları yapılacak uçuş hatlarının açılışına bağlı olarak tanıtım faaliyetleri yürütülecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Aralık 2021	✓	✓			✓
Arkeolojik kazılar tüm yıla yayılarak ortaya çıkarılan yeni ziyaret noktaları, ören yerleri, tarihi ve kültürel eserler turizme kazandırılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Aralık 2021	✓	✓		✓	
Türkiye'nin ve İstanbul'un kültür sanat etkinliklerine ev sahipliği yapacak, Galata-Port'tan Taksim Meydanı'na uzanan <i>Beyoğlu Kültür Yolu Projesi</i> hayata geçirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Ekim 2021	✓	✓		✓	

	Sorumlu Bakanlık	Planlanan Tamamlanma Tarihi	Ekonomik Dengeleme	Sağlıklı ve Sürdürülebilir Büyüme	Daha Adaletli Paylaşım	Nitelikli İnsan Gücü ve Güçlü Toplum	Yeni Normal
TURİZM							
Sağlık Turizmi Portalı vasıtasıyla dijital ortamda sağlık tesislerimizin profil, branş ve tıbbi kadro bilgileriyle tanıtımı yapılacak, bu sayede tüm hasta-hastane iletişimi ve rezervasyonları portal üzerinden yapılacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Aralık 2021	✓	✓		✓	
Bakanlıklarla işbirliği yapılarak Türkiye'nin vize uygulaması yaptığı ülkelerden gelen sağlık turistlerine vize kolaylığı sağlayacak mekanizma hayata geçirilecek, sağlık turistlerinin karşılanması ve yönlendirilmesi amacıyla havalimanları ve sınır kapılarında Sağlık Turizmi Karşılama ve Danışma Birimleri oluşturulacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Aralık 2021	✓	✓		✓	

	Sorumlu Bakanlık	Planlanan Tamamlanma Tarihi	Ekonomik Dengeleme	Sağlıklı ve Sürdürülebilir Bütüme	Daha Adaletli Paylaşım	Nitelikli İnsan Gücü ve Güçlü Toplum	Yeni Normal
YERLİ VE YENİLİKÇİ ÜRETİM							
Türkiye'deki tıbbi cihaz sektörünün istihdam ve üretim payının artırılmasına katkı sağlamak amacıyla ihracat ve iç pazar odaklı inovatif bir iş ortamı oluşturulacaktır.	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Ekim 2022	✓	✓		✓	
Elektrik enerjisi üretiminde kullanılan yazılım, bilişim ve otomasyon gibi ürün ve hizmetlerin yerlilik oranı artırılacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Aralık 2023	✓	✓		✓	
Nükleer teknoloji alanında Ar-Ge çalışmaları yapılarak ülkemizde nükleer alanda yerli yenilikçi teknolojiler geliştirilecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Aralık 2023	✓	✓		✓	
Nadir Toprak Elementlerinin cevherden ve atıklardan elde edilme teknolojileri geliştirilerek; enerji, sağlık, otomotiv ve elektronik başta olmak üzere birçok sektörde ileri teknolojik ürünlerin elde edilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Aralık 2023	✓	✓			
Ülkemizin test, sertifikasyon, belgelendirme ve uygunluk değerlendirme alanlarında etkinliğinin artırılmasına yönelik olarak Türk Standardları Enstitüsü'nün teknik altyapısı güçlendirilecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Aralık 2022	✓	✓		✓	
Potansiyel üretici-ihracatçı firmalar, tüm illeri kapsayacak şekilde, il bazlı olarak tespit edilecek ve bu firmaların ihracatçıya dönüşümü için gerekli yönlendirme, mentorluk ve destekler sağlanacaktır.	Ticaret Bakanlığı	Aralık 2022	✓	✓	✓		

	Sorumlu Bakanlık	Planlanan Tamamlanma Tarihi	Ekonomik Dengeleme	Sağlıklı ve Sürdürülebilir Büyüme	Daha Adaletli Paylaşım	Nitelikli İnsan Gücü ve Güçlü Toplum	Yeni Normal
YERLİ VE YENİLİKÇİ ÜRETİM							
İhracatta devamlılığı bulunmayan firmalara özel olarak makine öğrenmesi ve davranış bilimlerini temel alan çalışmalar yapılacak, böylece ihracatı bırakacak/ara verecek firmalar önceden tahmin edilecek ve aralıklı olarak ihracat yapan firmaların sürekliliğini sağlamaya yönelik çalışmalar yürütülecektir.	Ticaret Bakanlığı	Aralık 2022	✓	✓	✓		
Ülkemizin demiryolu yolcu ve yük taşımacılığının gelişimiyle uyumlu olarak elektrikli ana hat lokomotifleri, demiryolu araçları ve dizel motor yerli ve milli olarak tasarımı yapılarak üretilenlerdir.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	Aralık 2023	✓	✓	✓	✓	
Mobil haberleşme sektöründe altyapı yatırımlarında yerli ürün kullanımı arttırılacaktır.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	Ocak 2023	✓	✓	✓	✓	

EK TABLO 1:
TEMEL EKONOMİK BÜYÜKLÜKLER

	2019	2020 ⁽¹⁾	2021 ⁽²⁾	2022 ⁽²⁾	2023 ⁽²⁾
BÜYÜME					
GSYH (Milyar TL, Cari Fiyatlarla)	4.320	4.851	5.644	6.310	7.021
GSYH (Milyar Dolar, Cari Fiyatlarla)	761	702	735	801	875
Kişi Başına Gelir (GSYH, Dolar)	9.213	8.381	8.661	9.317	10.033
GSYH Büyümesi (Reel, %)	0,9	0,3	5,8	5,0	5,0
Toplam Tüketim ⁽³⁾	2,1	1,1	4,5	4,4	4,1
Kamu	4,8	5,2	-2,2	2,3	1,2
Özel	1,7	0,4	5,7	4,8	4,6
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı ⁽³⁾	-12,4	-2,2	6,2	7,0	7,1
Kamu	-27,9	-0,2	14,2	-7,2	8,4
Özel	-10,0	-2,4	5,1	9,0	6,9
Toplam Yurtiçi Tasarruf / GSYH	26,0	25,1	24,9	26,7	28,3
Kamu	0,0	-3,2	-1,6	-1,2	-0,7
Özel	26,0	28,3	26,5	28,0	29,0
Toplam Yatırım-Tasarruf Farkı / GSYH ⁽⁴⁾	1,2	-3,5	-1,8	-0,6	0,2
Kamu	-3,5	-6,3	-5,2	-4,4	-4,0
Özel	4,7	2,8	3,3	3,9	4,2
Toplam Yurtiçi Talep Katkısı	-1,5	5,3	3,8	4,9	4,8
Net İhracatın Büyüme Katkısı	2,4	-5,0	2,0	0,2	0,2
İSTİHDAM					
Nüfus (Yıl Ortası, Bin Kişi)	82.579	83.710	84.856	86.017	87.195
İşgücüne Katılma Oranı (%)	53,0	49,6	51,2	51,7	52,4
İstihdam Düzeyi (Bin Kişi)	28.080	26.733	28.331	29.496	30.742
İstihdam Oranı (%)	45,7	42,7	44,6	45,6	46,7
İşsizlik Oranı (%)	13,7	13,8	12,9	11,8	10,9
DIŞ TİCARET (GTS)					
İhracat (fob) (Milyar Dolar)	180,8	165,9	184,0	198,0	214,0
İthalat (cif) (Milyar Dolar)	210,3	204,0	223,3	240,0	256,0
Ham Petrol Fiyatı - Brent (Dolar/Varil)	64,0	42,4	52,0	56,2	57,6
Enerji İthalatı (Milyar Dolar)	41,7	29,6	36,9	40,5	40,8
Dış Ticaret Dengesi (Milyar Dolar)	-29,5	-38,1	-39,3	-42,0	-42,0
Dış Ticaret Hacmi / GSYH (%)	51,4	52,7	55,4	54,7	53,7
CARİ İŞLEMLER DENGESİ					
Seyahat Gelirleri (Milyar Dolar)	29,8	10,3	19,8	29,8	35,0
Cari İşlemler Dengesi (Milyar Dolar)	8,8	-24,4	-13,9	-5,4	1,3
Cari İşlemler Dengesi / GSYH (%)	1,2	-3,5	-1,9	-0,7	0,1
Altın Hariç Cari İşlemler Dengesi (Milyar Dolar)	18,1	-3,3	-4,6	3,4	9,6
Altın Hariç Cari İşlemler Dengesi / GSYH (%)	2,4	-0,5	-0,6	0,4	1,1
ENFLASYON					
GSYH Deflatörü	13,9	11,9	9,9	6,4	5,9
TÜFE Yıl Sonu % Değişim	11,8	10,5	8,0	6,0	4,9

Not: (1) Gerçekleşme tahmini, (2) Program, (3) Zincirlenmiş hacim endeksi, yüzde değişme, (4) Toplam tasarruf-yatırım farkı ile cari açık arasındaki fark, milli gelir hesaplamalarında ihracat ve ithalat ağırlıklı döviz kuru kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

EK TABLO 2:					
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ	2019	2020 (GT)	2021 (P)	2022 (P)	2023 (P)
	(Milyar TL)				
Harcamalar	1.000,0	1.212,3	1.346,1	1.456,0	1.573,4
Faiz Hariç Harcamalar	900,1	1.074,9	1.166,6	1.251,4	1.355,3
Faiz Giderleri	99,9	137,4	179,5	204,6	218,1
Gelirler	875,3	973,1	1.101,1	1.207,5	1.326,1
Genel Bütçe Vergi Gelirleri	673,9	790,7	922,7	1.020,3	1.121,7
Diğer Gelirler	201,4	182,4	178,4	187,2	204,4
Bütçe Dengesi	-124,7	-239,2	-245,0	-248,5	-247,3
Faiz Dışı Denge	-24,8	-101,8	-65,5	-43,9	-29,2
Program Tanımlı Harcamalar	900,1	1.074,9	1.166,6	1.251,4	1.355,3
Program Tanımlı Gelirler	769,6	895,8	1.042,7	1.157,7	1.275,1
Program Tanımlı Denge	-130,5	-179,1	-123,9	-93,6	-80,2
	(GSYH'ye Oran, Yüzde)				
Harcamalar	23,1	25,0	23,8	23,1	22,4
Faiz Hariç Harcamalar	20,8	22,2	20,7	19,8	19,3
Faiz Giderleri	2,3	2,8	3,2	3,2	3,1
Gelirler	20,3	20,1	19,5	19,1	18,9
Genel Bütçe Vergi Gelirleri	15,6	16,3	16,3	16,2	16,0
Diğer Gelirler	4,7	3,8	3,2	3,0	2,9
Bütçe Dengesi	-2,9	-4,9	-4,3	-3,9	-3,5
Faiz Dışı Denge	-0,6	-2,1	-1,2	-0,7	-0,4
Program Tanımlı Harcamalar	20,8	22,2	20,7	19,8	19,3
Program Tanımlı Gelirler	17,8	18,5	18,5	18,3	18,2
Program Tanımlı Denge	-3,0	-3,7	-2,2	-1,5	-1,1

GT: Gerçekleşme Tahmini **P:** Program

EK TABLO 3:

KAMU KESİMİ GENEL DENGESİ (1)

	2019	2020 (GT)	2021 (P)	2022 (P)	2023 (P)
	(Milyar TL)				
Kamu Kesimi Genel Dengesi (KKGD)	-140,3	-296,7	-265,7	-255,3	-252,0
Genel Devlet	-131,4	-293,9	-256,3	-249,8	-252,1
Merkezi Yönetim Bütçesi	-124,7	-239,2	-245,0	-248,5	-247,3
Mahalli İdareler	-9,3	-10,0	-10,3	-12,7	-19,2
Bütçe Dışı Fonlar	-1,0	-1,6	-2,0	-0,5	0,3
İşsizlik Sigortası Fonu	3,9	-39,0	2,9	13,5	15,6
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-21,1	-14,7	-22,8	-33,2	-42,5
Genel Sağlık Sigortası	23,2	12,6	22,8	33,2	42,5
Döner Sermayeli Kuruluşlar	-2,3	-2,0	-2,0	-1,7	-1,5
KİT'ler	-8,9	-2,9	-9,3	-5,4	0,2
Faiz Giderleri Hariç KKG D	-28,3	-146,9	-73,0	-36,6	-19,6
Faiz Gideri ve Özel. Gel. Hariç KKG D	-33,3	-151,3	-83,0	-46,6	-29,6
	(GSYH'ye Oran, Yüzde)				
Kamu Kesimi Genel Dengesi (KKGD)	-3,2	-6,1	-4,7	-4,0	-3,6
Genel Devlet	-3,0	-6,1	-4,5	-4,0	-3,6
Merkezi Yönetim Bütçesi	-2,9	-4,9	-4,3	-3,9	-3,5
Mahalli İdareler	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,3
Bütçe Dışı Fonlar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
İşsizlik Sigortası Fonu	0,1	-0,8	0,1	0,2	0,2
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-0,5	-0,3	-0,4	-0,5	-0,6
Genel Sağlık Sigortası	0,5	0,3	0,4	0,5	0,6
Döner Sermayeli Kuruluşlar	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
KİT'ler	-0,2	-0,1	-0,2	-0,1	0,0
Faiz Giderleri Hariç KKG D	-0,7	-3,0	-1,3	-0,6	-0,3
Faiz Gideri ve Özel. Gel. Hariç KKG D	-0,8	-3,1	-1,5	-0,7	-0,4

(1) Kamu kesimi; merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kurum ve kuruluşlar, mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları ile GSS, fonlar, döner sermayeler, İşsizlik Sigortası Fonu (Esnaf Ahilik Sandığı dâhil) ve KİT'lerden oluşmaktadır.

GT: Gerçekleşme Tahmini **P:** Program

EK TABLO 4:					
PROGRAM TANIMLI KAMU KESİMİ GENEL DENGESİ (1)	2019	2020 (GT)	2021 (P)	2022 (P)	2023 (P)
	(Milyar TL)				
Kamu Kesimi	-158,0	-246,4	-146,5	-99,7	-85,1
Genel Devlet	-150,3	-244,4	-138,0	-95,1	-86,0
Merkezi Yönetim Bütçesi	-130,5	-179,1	-123,9	-93,6	-80,2
Mahalli İdareler	-4,4	-3,9	-3,5	-5,7	-12,6
Bütçe Dışı Fonlar	-1,5	-1,4	-1,8	-0,3	0,6
İşsizlik Sigortası Fonu **	-12,9	-55,1	-6,0	7,0	8,7
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-21,1	-14,7	-22,8	-33,2	-42,5
Genel Sağlık Sigortası	23,2	12,6	22,8	33,2	42,5
Döner Sermayeli Kuruluşlar	-3,1	-2,8	-2,9	-2,5	-2,4
KİT'ler	-7,7	-2,0	-8,5	-4,5	0,9
	(GSYH'ye Oran, Yüzde)				
Kamu Kesimi	-3,7	-5,1	-2,6	-1,6	-1,2
Genel Devlet	-3,5	-5,0	-2,4	-1,5	-1,2
Merkezi Yönetim Bütçesi	-3,0	-3,7	-2,2	-1,5	-1,1
Mahalli İdareler	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2
Bütçe Dışı Fonlar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
İşsizlik Sigortası Fonu **	-0,3	-1,1	-0,1	0,1	0,1
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-0,5	-0,3	-0,4	-0,5	-0,6
Genel Sağlık Sigortası	0,5	0,3	0,4	0,5	0,6
Döner Sermayeli Kuruluşlar	-0,1	-0,1	-0,1	0,0	0,0
KİT'ler	-0,2	0,0	-0,1	-0,1	0,0

* Faiz gelirleri ve giderleri, özelleştirme gelirleri, kamu bankaları kâr payları ve bazı özelliikli gelirler ile giderler hariç tutularak hesaplanmaktadır.

** Esnaf Ahilik Sandığı dâhildir.

GT: Gerçekleşme Tahmini **P:** Program

EK TABLO 5:**KAMU KESİMİNE İLİŞKİN****DİĞER GÖSTERGELER**

	2019	2020 (GT)	2021 (P)	2022 (P)	2023(P)
	(GSYH'ye Oran, Yüzde)				
Kamu Harcanabilir Geliri	10,9	8,2	8,9	9,0	9,3
Kamu Tüketimi	-10,9	-11,4	-10,5	-10,3	-10,0
Kamu Tasarrufu	0,0	-3,2	-1,6	-1,2	-0,7
Kamu Yatırımı	-3,5	-3,2	-3,6	-3,2	-3,3
Kamu Tasarruf Yatırım Farkı	-3,5	-6,3	-5,2	-4,4	-4,0
Kamu Kesimi Özelleştirme Geliri	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1
Vergi Yüğü (Sos. Güv. Primleri Dâhil) (1)	23,0	23,4	23,6	23,5	23,4
Vergi Yüğü (Sos. Güv. Primleri Hariç) (1)	16,0	16,7	16,7	16,6	16,4
AB Tanımlı Genel Devlet Borç Stoku	32,5	41,1	40,8	41,6	41,8

(1) Red ve iadeler hariçtir.

GT: Gerçekleşme Tahmini **P:** Program

EK TABLO 6:

GENEL DEVLET DENGESİ*

	2019	2020 (GT)	2021 (P)	2022 (P)	2023 (P)
	(Milyar TL)				
Gelirler	1.429,9	1.577,8	1.791,4	1.970,6	2.177,2
Vergiler	686,3	806,3	939,9	1.039,2	1.142,1
Vergi Dışı Normal Gelirler	81,0	83,3	95,0	106,9	118,9
Faktör Gelirleri	261,2	262,1	246,2	249,4	269,4
Sosyal Fonlar	396,3	421,7	500,3	565,2	636,8
Özelleştirme Gelirleri	5,1	4,4	10,0	10,0	10,0
Harcamalar	1.561,3	1.871,7	2.047,7	2.220,4	2.429,4
Faiz Dışı Harcamalar	1.453,0	1.724,9	1.857,5	2.004,2	2.199,2
Cari Harcamalar	712,6	860,7	902,5	965,5	1.043,8
Yatırım Harcamaları	115,2	125,7	148,1	149,8	179,5
Transfer Harcamaları	625,1	738,5	806,9	888,9	975,9
Stok Değişim Fonu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Faiz Harcamaları	108,3	146,8	190,2	216,2	230,2
Genel Devlet Dengesi	-131,4	-293,9	-256,3	-249,8	-252,1
Faiz Giderleri Hariç Denge	-23,1	-147,1	-66,1	-33,6	-22,0
Özelleştirme Gelirleri Hariç Denge	-136,4	-298,2	-266,3	-259,8	-262,1
Faiz Gid. ve Özel. Gel. Hariç Denge	-28,1	-151,4	-76,1	-43,6	-32,0
	(GSYH'ye Oran, Yüzde)				
Gelirler	33,1	32,5	31,7	31,2	31,0
Vergiler	15,9	16,6	16,7	16,5	16,3
Vergi Dışı Normal Gelirler	1,9	1,7	1,7	1,7	1,7
Faktör Gelirleri	6,0	5,4	4,4	4,0	3,8
Sosyal Fonlar	9,2	8,7	8,9	9,0	9,1
Özelleştirme Gelirleri	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1
Harcamalar	36,1	38,6	36,3	35,2	34,6
Faiz Dışı Harcamalar	33,6	35,6	32,9	31,8	31,3
Cari Harcamalar	16,5	17,7	16,0	15,3	14,9
Yatırım Harcamaları	2,7	2,6	2,6	2,4	2,6
Transfer Harcamaları	14,5	15,2	14,3	14,1	13,9
Stok Değişim Fonu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Faiz Harcamaları	2,5	3,0	3,4	3,4	3,3
Genel Devlet Dengesi	-3,0	-6,1	-4,5	-4,0	-3,6
Faiz Giderleri Hariç Denge	-0,5	-3,0	-1,2	-0,5	-0,3
Özelleştirme Gelirleri Hariç Denge	-3,2	-6,1	-4,7	-4,1	-3,7
Faiz Gid. ve Özel. Gel. Hariç Denge	-0,7	-3,1	-1,3	-0,7	-0,5

* Genel devlet; merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kurum ve kuruluşlar, mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları, genel sağlık sigortası, fonlar, İşsizlik Sigortası Fonu (Esnaf Ahilik Sandığı dâhil) ve döner sermayelerden oluşmaktadır.

GT: Gerçekleşme Tahmini **P:** Program